

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

British Embassy
Podgorica

Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima u Crnoj Gori

---

Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima u Crnoj Gori

---

ANALIZA SUDSKE PRAKSE ZA PREDMETE TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI

Urednik

Biljana Braithwaite, direktorka Programa za Zapadni Balkan AIRE centra

Autorka

Bojana Bandović, savjetnica, Vrhovni sud Crne Gore

Posebnu zahvalnost dugujemo

Mirašu Radoviću, sudiji Vrhovnog suda Crne Gore

© 2021 AIRE centar

Dizajn

Kliker Dizajn, Beograd

Štampa

Copy Center d.o.o.

Mart, 2021. godine

British Embassy
Podgorica

Izdavanje ove analize pomogla je Britanska ambasada u Podgorici. Stavovi iznijeti u ovoj analizi ne moraju nužno odražavati zvanične stavove Britanske ambasade u Podgorici.

Sadržaj

Uvodna riječ.....	7
Uvod	9
1. Strateški i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori.....	14
2. Međunarodni standardi za oblast trgovine ljudima.....	16
3. Nacionalni krivičnopravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima	24
4. Zaštita prava žrtava trgovine ljudima.....	32
4.1. Međunarodni standardi za zaštitu prava žrtava trgovine ljudima	32
4.2. Nacionalni okvir zaštite prava žrtava	37
5. Trgovina ljudima sa aspekta prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu	45
6. Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima.....	48
7. Zaključci i preporuke:	70

Uvodna riječ

Poštovani,

Zadovoljstvo nam je da sa vama podijelimo analizu koju je Vrhovni sud Crne Gore pripremio uz podršku AIRE centra (Advice on Individual Rights in Europe) u okviru trogodišnjeg projekta koji sprovodimo u cilju unaprjeđenja primjene međunarodnih standarda u postupcima pred domaćim sudovima. Sprovedenje ovog projekta je podržala britanska Vlada, posredstvom Ambasade Velike Britanije u Podgorici.

Iako je trgovina ljudima gorući problem o kome se intenzivno govori kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou, on nastavlja da bude jedan od najvećih globalnih problema. Ključnu ulogu u borbi protiv trgovine ljudima imaju nosioci pravosudnih funkcija, jer dok odlučuju o pojedinačnim slučajevima kreiraju i put za dalju borbu protiv ovog fenomena koji pogađa milione žrtava širom svijeta.

Analiza ima za cilj osnaživanje onih koji se u Crnoj Gori već bore protiv trgovine ljudima, kao i onih koji će tim putem tek krenuti. Njen posebni značaj ogleda se u sveobuhvatnoj analizi sudske prakse za predmete trgovine ljudima, koja je prvi put sprovedena u Crnoj Gori. Predmet istraživanja bilo je ukupno 18 pravosnažnih presuda donijetih za krivična djela trgovine ljudima pred nadležnim sudovima, u periodu od 2004. do 2019. godine. Pored toga što pruža detaljan uvid u praksu crnogorskih sudova, ovaj jedinstveni presjek stanja služice u budućnosti kao polazna tačka za dalja istraživanja i uporedne analize koje će u velikoj mjeri doprinijeti mjerenju napretka u borbi protiv trgovine ljudima.

Pored pregleda sudske prakse, cilj analize je da kroz praktično sagledavanje međunarodnog i nacionalnog okvira pruži sve potrebne informacije o strateškom i institucionalnom okviru, kao i da pruži pregled najvažnijih međunarodnih standarda i prikaz važećih zakonskih odredaba u okviru nacionalnog zakonodavstva. Analiza posebni akcenta stavlja na pitanje zaštite prava žrtava trgovine ljudima, kako kroz prikaz

zakonodavnog okvira tako i kroz analizu položaja žrtve i obrađenim postupcima.

Analiza takođe identifikuje i ukazuje ne određene nedostatke i daje preporuke koje vode ka unaprjeđenju stanja u ovoj oblasti i doprinose sprovođenju Akcionog plana za praćenje sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima.

Nedavno, 2020. godine obilježeno je dvadeset godina od usvajanja Palermo Protokola, simbola univerzalne posvećenosti borbi protiv ropstva i trgovine ljudima. Ova godišnjica svakako je prilika za razmišljanje o napretku koji je do danas postignut, i još važnije prilika da pogledamo u narednih dvadeset godina borbe, podstaknemo još intenzivniju saradnju i krenemo ka cilju potpunog suzbijanja trgovine ljudima.

Zahvaljujem se autorki Bojani Bandović, savjetnici u Vrhovnom sudu na izradi ove korisne i sveobuhvatne analize, kao i sudiji Vrhovnog suda Mirašu Radoviću na doprinosu prilikom njene izrade.

Biljana Braithwaite

direktorica Programa za Zapadni Balkan, AIRE centar

Uvod

Trgovina ljudima je globalni problem koji pogađa skoro sve zemlje svijeta, i razvijene i nerazvijene, a nije zaobišao ni Crnu Goru. Međunarodnim standardima je prihvaćeno da trgovina ljudima predstavlja jedan od najtežih vidova kršenja ljudskih prava, povredu dostojanstva i integriteta čoveka, a može da dovede i do stavljanja žrtava u ropski odnos. Često se navodi da je trgovina ljudima oblik modernog ropstva.

Na globalnom nivou,^[1] u posljednjih 13 godina identifikovano je oko 225.000 žrtava trgovine ljudima. Od toga su 49% bile žene, 21% muškarci, dok su 30% bila djeca (7% dječaci i 23% djevojčice). Žene i djevojčice su najčešće bile identifikovane kao žrtve seksualne, manje radne eksploatacije, dok je kod muškaraca i dječaka situacija obrnuta. Međutim, prisutni su i ostali oblici iskorišćavanja, poput eksploatacije djece u svrhu prosjačenja, vršenja kriminalne aktivnosti, kao i korišćenje djece u oružanim sukobima.

Vrhovni sud Crne Gore, kao najviši sud u državi i kao jedan od aktivnih učesnika u procesu borbe protiv trgovine ljudima, izradio je „Analizu sudske prakse za predmete trgovine ljudima”, poveden potrebom da se bliže istraži ova problematika, a imajući u vidu i obavezu izrade ovog dokumenta predviđenu Akcionim planom za praćenje sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019. godinu.

Crna Gora je potvrdila najznačajnije međunarodne pravne dokumente iz ove oblasti i time preuzela obavezu da poštuje zakonske i druge obaveze koje proizlaze iz ovih akata, u cilju sprječavanja i suzbijanja trgovine ljudima, kao i pružanja djelotvorne zaštite žrtvama trgovine ljudima. Trgovina ljudima je propisana kao posebno krivično djelo u crnogorskom krivičnom zakonodavstvu 2003. godine, a godinu dana nakon toga, usvojena

---

[1] Globalni izvještaj o trgovini ljudima, Organizacija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal UNODC, Njujork 2018. godine, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/lotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf.

je i prva nacionalna Strategija za borbu protiv trgovine ljudima, čime je uspostavljen zakonodavno-strateški pristup u rješavanju ovog problema.

Pitanje borbe protiv trgovine ljudima pod stalnom je pažnjom međunarodne zajednice, koja sagledava ukupne napore i rezultate koji se postižu na ovom planu u Crnoj Gori.

Kao što je istaknuto u **Izveštaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2019. godinu**,^[2] u Crnoj Gori postoji pravni i institucionalni okvir za borbu protiv trgovine ljudima. Ipak, ocjenjuje se da Crna Gora tek treba da pokaže da je sposobna da uspostavi solidan bilans ostvarenih rezultata u ovoj oblasti. Naime, navodi se da u je, u periodu od pet godina, u jednom predmetu trgovine ljudima donijeta odluka prvostepenog suda protiv dva optužena lica koja su osuđena na zatvorske kazne do 17 i 15 godina. Broj tekućih istraga porastao je na tri, a uključeno je pet potencijalnih žrtava. Uz to, četiri predmeta koja uključuju devet potencijalnih žrtava, od kojih je četvoro djece, nalaze se u fazi izviđaja. Međutim, ovi predmeti nijesu vezani za organizovani kriminal i preteklih godina nije bilo otkrivenih krugova trgovine ljudima, uprkos objektivnim faktorima rizika. U Izveštaju se nadalje ocjenjuje pozitivnim formiranje radne grupe za borbu protiv trgovine ljudima u decembru 2018. godine. Ova grupa je okupila predstavnike Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, policije i tužilaštva.

U svom **Izveštaju o trgovini ljudima iz 2018. godine, američki Stejt department** navodi da se Crna Gora nalazi na GRUPI 2 na Listi za nadzor (*Watch list*) već drugu godinu zaredom. U Izveštaju se Crnoj Gori preporučuje da uloži više napora u istrage i procesuiranje slučajeva na osnovu člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Isti Izveštaj ističe da je Crna Gora zemlja porijekla, tranzita i destinacije za muškarce, žene i djecu podvrgnutu seksualnoj eksploataciji i prinudnom radu. Žrtve seks-trafikinga identifikovane u Crnoj Gori jesu prvenstveno žene i djevojke iz Crne Gore, susjednih zemalja Balkana i, u manjoj mjeri, iz drugih zemalja Istočne Evrope. Žrtve seksualne eksploatacije eksploatišu

---

[2] Izveštaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2019. godinu.

se u ugostiteljskim objektima, barovima, restoranima, noćnim klubovima i kafićima. Djeca, naročito djeca romskog i albanskog porijekla, izložena su riziku od prisilnog prosjačenja. Romske djevojke iz Crne Gore navodno su prodate za novac kako bi stupile u brak u okviru romskih zajednica u Crnoj Gori i, u manjoj mjeri, na Kosovu, a takođe su i prisiljene da budu kućna posluga. Žene i djevojke iz Crne Gore povremeno su podvrgnute seksualnoj eksploataciji u okviru međunarodnih organizovanih kriminalnih grupa u drugim balkanskim zemljama.

U Izvještaju o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2016. godine, GRETA (Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima) zahtijeva od crnogorskih državnih organa sljedeće: da preduzimaju mjere i obezbjeđuju da se slučajevi trgovine ljudima, podrazumijevajući tu i one slučajeve u koje su uključeni javni zvaničnici, proaktivno istražuju, uspješno procesuiraju, što će kao rezultat imati efikasne, proporcionalne i odgovarajuće sankcije, senzibilisati tužioce i sudije u pogledu prava žrtava trgovine ljudima i podstaći razvoj i usavršavanje tužilaca i sudija u postupanju u slučajevima trgovine ljudima; da se ulože svi mogući naponi da se slučaj istraži i procesuirao kao trgovina ljudima u skladu sa članom 444 iz KZ-a, kojim se propisuju veće kazne nego što su shodno članu 210 iz KZ-a.

CEDAW Komitet^[3] (Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena) u svojim zapažanjima preporučuje Crnoj Gori da obezbijedi da se svi slučajevi trgovine ljudima, posebno ženama i djevojkama, djelotvorno istraže i procesuiraju i da kazne izrečene počiniocima krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima, uključujući i korumpirane službenike za sprovođenje zakona, budu srazmjerne težini tih zločina. Takođe preporučuje državi članici da pruži djelotvornu zaštitu i adresira specifičnu ugroženost Romkinja, Aškalijski i Egipćanki, kao i žena i djevojaka izbjeglica i tražiteljki azila, raseljenih i interno raseljenih žena i djevojaka zbog faktora kao što su siromaštvo, stigmatizacija i marginalizacija. Komitet dalje preporučuje da država članica obezbijedi da sve žrtve trgovine ljudima imaju slobodan i neposredan pristup skloništima, zdravstvenoj zaštiti, psihosocijalnom

---

[3] Zaključna zapažanja CEDAW Komiteta o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore, jul 2017. godine.

savjetovanju, pravnoj pomoći i specijalizovanim uslugama rehabilitacije i reintegracije, kao i dozvolama za privremeni boravak, bez obzira na njihovu želju ili mogućnost da sarađuju sa tužilačkim organima.

Ova Analiza ima za predmet istraživanja ukupno 18 predmeta trgovine ljudima koji su pravnosnažno okončani pred sudovima u Crnoj Gori, u periodu od 2004. godine do 2019. godine, od čega se 17 predmeta odnosi na krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, a jedan predmet na krivično djelo trgovine djecom radi usvojenja iz člana 445 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Analiza daje prikaz sudske prakse za krivična djela trgovine ljudima, bez namjere da, zbog određenih metodoloških ograničenja, odgovori na sva pitanja, a dobijeni podaci služiće kao polazna osnova za dalja dublja istraživanja, ali i za praćenje ovog fenomena. Osim Uvoda, u kojem su date opšte naznake o problemu trgovine ljudima u Crnoj Gori i opisana metodologija i ciljevi istraživanja, Analiza se sastoji iz sedam djelova. Radi boljeg sagledavanja nacionalne politike za borbu protiv trgovine ljudima, u prvom dijelu se ukratko daju informacije o strateškom i institucionalnom okviru, sa fokusom na ulogu sudova u ovom procesu. Drugi dio sadrži pregled najvažnijih međunarodnih standarda koji tretiraju ovu oblast. Treći dio sadrži prikaz važećih zakonskih odredaba u okvirima nacionalnog zakonodavstva sa neophodnim objašnjenjima složene definicije i elemenata krivičnog djela trgovine ljudima. Četvrti dio je posvećen pitanjima zaštite prava žrtava trgovine ljudima i daje prikaz najznačajnijih međunarodnih standarda u ovoj oblasti, a navedene su i najznačajnije odredbe nacionalnog zakonodavstva kojima je opisan položaj svjedoka/oštećenih tokom vođenja krivičnog postupka.

U petom dijelu se mogu vidjeti najznačajniji stavovi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u odnosu na član 4 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Evropska konvencija), u čiji domašaj spada i trgovina ljudima. Šesti, najvažniji dio, predstavljaju podaci o istraživanju i ključnim nalazima, identifikuju se određeni nedostaci i sporna pitanja, dok se u sedmom, posljednjem dijelu, daju najznačajniji zaključci, kao i preporuke koje će ponuditi rješenja koja teže unaprjeđenju stanja u ovoj oblasti.

► Metodologija i način rada

Istraživanje je vršeno metodom neposrednog uvida u pravnosnažne presude koje su na zahtjev Vrhovnog suda dostavili nadležni sudovi. Ova metoda za sobom povlači ograničenja istraživačkog opsega, jer njome nijesu bile obuhvaćene sve faze krivičnog postupka, pa je i predmet istraživanja bio sužen na podatke koji su bili dostupni na osnovu same presude.

Osim uvida u presude, korišćeni su i drugi izvori prilikom istraživanja, pa se ovaj dokument zasniva i na analizi zakona, međunarodnih dokumenata, na izvještajima relevantnih međunarodnih subjekata, kao i pojedinim komentarima materijalnih i procesnih zakona.

Istraživanje preuzima pristup koji je prepoznat u međunarodnim standardima, da zaštita prava žrtava mora imati prioritet u procesu borbe protiv trgovine ljudima, pa posebno mjesto u ovoj Analizi predstavljaju i pitanja koja se odnose na žrtve trgovine ljudima i njihov položaj tokom krivičnog postupka. Osim toga, poseban naglasak se stavlja na kaznenu politiku sudova u Crnoj Gori, koja predstavlja prioritet u radu Vrhovnog suda, imajući u vidu njegovu ustavnu funkciju obezbjeđivanja jedinstvene primjene zakona od strane sudova.

► Ključna istraživačka pitanja:

Analiza sudske prakse u predmetima trgovine ljudima
Obim trgovine ljudima u sudskoj praksi crnogorskih sudova?
Vrijeme trajanja krivičnog postupka?
Profil učinioca i žrtava?
Najčešće vrste eksploatacije žrtava u Crnoj Gori?
Kakva je sudska praksa u pogledu sankcionisanja učinilaca krivičnog djela trgovine ljudima i koji su problemi identifikovani? Da li je nacionalna sudska praksa sankcionisanja u skladu sa međunarodnim standardima?
Kakav je status žrtava trgovine ljudima tokom krivičnog postupka?
Šta treba učiniti da se poboljša položaj žrtava tokom sudskog postupka?

1. Strateški i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori

U cilju djelotvorne i efikasne borbe protiv trgovine ljudima, koja zahtijeva davanje multidisciplinarnog odgovora, Crna Gora je morala da zauzme strateški pristup kako bi adekvatno reagovala u rješavanju ovog složenog problema. Do sada su donijeta tri strateška dokumenta, a 2003. godine Vlada Crne Gore je usvojila prvi strateški dokument – Nacionalnu strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2004–2011. godine.

Nakon implementacije prvog strateškog dokumenta, 2012. godine je usvojen drugi, na period 2012–2018. godine, a treći dokument, koji je sada na snazi i koji je usvojen u februaru 2019. godine, obuhvata period od 2019. do 2024. godine. Strategijom se definiše nacionalna politika borbe protiv trgovine ljudima u predstojećem petogodišnjem periodu u oblastima: prevencije, zaštite žrtava, krivičnog gonjenja, kao i u oblasti partnerstva, koordinacije i međunarodne saradnje.

Vlada Crne Gore je, u partnerstvu sa međunarodnim i nevladinim organizacijama, zajednički formulisala sljedeću viziju, misiju i ciljeve za period od 2019. do 2024. godine:

VIZIJA:

Pravedno, humano, rodno senzibilisano i osnaženo društvo koje štiti ljude od svih oblika trgovine ljudima.

Misija:

Crna Gora je posvećena održavanju transparentnih, odgovornih i proaktivnih inicijativa protiv trgovine ljudima u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

STRATEŠKI CILJ:

Do 2024. godine, država će unaprijediti efikasnost i funkcionalnost sistema radi prevencije, identifikacije, zaštite, pomoći i praćenja žrtava trgovine ljudima sa posebnim fokusom na djecu.

Do 2024. godine, država će unaprijediti efikasnost istraga, krivičnog gonjenja i adekvatnog kažnjavanja u skladu sa krivičnim zakonodavstvom Crne Gore.

Za praćenje sprovođenja Strategije, vršenje monitoringa, koordinaciju rada i unaprijeđenje aktivnosti nadležnih institucija obrazovan je Koordinacioni odbor.

Institucije koje su uključene u borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori jesu: Ministarstvo unutrašnjih poslova – Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima, Uprava policije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde i ljudskih prava, Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za manjinska prava, Vrhovni sud Crne Gore i Vrhovno državno tužilaštvo.

Vrhovni sud Crne Gore, kao najviši sud u državi, jedna je od institucija koje su aktivno uključene u proces borbe protiv trgovine ljudima i daje puni doprinos iskorjenjivanju ove negativne pojave. Sistemska podrška daje se kroz članstvo u Radnoj grupi za praćenje sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, koja pažljivo prati i ocjenjuje politike i mjere u cilju blagovremenog i sveobuhvatnog odgovora na problem trgovine ljudima. Vrhovni sud je i potpisnik Sporazuma o međuinstitucionalnoj saradnji u oblastima prevencije, krivičnog gonjenja i zaštite potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima, kojim se kroz saradnju sa ostalim institucijama teži obezbjeđivanju punog doprinosa zaštiti potencijalnih žrtava, odnosno žrtava trgovine ljudima.

2. Međunarodni standardi za oblast trgovine ljudima

Na međunarodnoj sceni danas postoji razvijen i sveobuhvatan pravni okvir borbe protiv trgovine ljudima, kojim se priznaje da je trgovina ljudima kršenje ljudskih prava i ističu obaveze država potpisnica da spriječe, istraže i krivično gone trgovinu ljudima, kao i da zaštite žrtve trgovine ljudima, bez obzira na to da li je žrtva spremna da učestvuje u krivičnom postupku i svjedoči. Posebno se stavlja akcenat na pristup usmjeren na žrtve, zasnovan na neophodnosti i važnosti zaštite prava žrtava trgovine ljudima. Riječ je o raznim konvencijama, protokolima, direktivama, smjernicama i odlukama koje su donijete pod okriljem Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope, Evropske unije i Međunarodne organizacije rada. Iako nije članica Evropske unije, Crna Gora ima status kandidata za članstvo u EU i mora težiti usklađivanju svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

► Raniji međunarodni sporazumi o trgovini ljudima

Prvi međunarodni instrument koji se bavio problemom trgovine ljudima – Međunarodni sporazum za suzbijanje trgovine bijelim robljem – bio je usvojen 1904. godine. Nakon toga, 1910. godine, uslijedila je Međunarodna konvencija za suzbijanje trgovine bijelim robljem. Potom, 1921. godine, Liga naroda usvaja Konvenciju za suzbijanje trgovine ženama i djecom, koja je kasnije potvrđena Međunarodnom konvencijom za suzbijanje trgovine punoljetnim ženama iz 1933. godine. Konvencija za suzbijanje trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije nad drugima, koja je donijeta 1949. godine, stavila je ostale instrumente pod pokroviteljstvo Ujedinjenih nacija.

Nadalje, članom 8 (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1966), zabranjuju se ropstvo i trgovina robljem u svim svojim oblicima i ističe se da se niko ne može držati u ropstvu.

Crna Gora je do sada potvrdila najznačajnije međunarodne dokumente koji su od značaja za ovu problematiku, a imajući u vidu zahtjev iz člana 9 Ustava Crne Gore,^[4] svi potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

U cijelom korpusu međunarodnih pravnih akata koji su primjenljivi u oblasti trgovine ljudima, svojim značajem se posebno ističe **Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom** (u daljem tekstu – Palermo protokol), koji dopunjuje **Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala** (u daljem tekstu: Konvencija UN)^[5] i koji daje prvu sveobuhvatnu međunarodno priznatu definiciju trgovine ljudima.

Primarni ciljevi definisani Palermo protokolom jesu: prevencija i borba protiv trgovine ljudskim bićima, uz poklanjanje posebne pažnje ženama i djeci, zaštita i pomoć žrtvama takve trgovine, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, kao i unaprjeđivanje saradnje među državama potpisnicama kako bi se ostvarili ovi ciljevi.

Palermo protokolom se države članice obavezuju da usvoje zakonske i druge mjere koje su potrebne kako bi se ponašanje koje je opisano kao trgovina ljudima ustanovilo kao krivično djelo.

Protokol iz Palerma je takođe bio prvi protokol o trgovini ljudima kojim je dopunjena neka konvencija kako bi se uvela paradigma 3P u **obaveze** država potpisnica:

- Sprječavanje (eng. **P**revention);
- Zaštita (eng. **P**rotection);
- Krivično gonjenje (eng. **P**rosecution).^[6]

Po članovima 2 i 10 Protokola iz Palerma, države potpisnice imaju obavezu da sarađuju i razmjenjuju informacije sa nadležnim organima drugih država, uključujući organe u oblasti sprovođenja zakona i imigracija, sa ciljem da **istraže i krivično gone** trgovinu ljudima. Članom 6 utvrđuje se obaveza država potpisnica da pružaju pomoć i štite žrtve trgovine ljudima, uzimajući na odgovarajući način u obzir njihove posebne potrebe.^[7]

Prvievropski međunarodni dokument koji se bavi ovom problematikom jeste **Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima** (u daljem tekstu: Konvencija SE), koju je Crna Gora ratifikovala 19. marta 2010. godine. Konvencija definiše trgovinu ljudima kao kršenje ljudskih prava i povredu ljudskog dostojanstva i integriteta čovjeka. Namjera autora Konvencije jeste da se njome pruži bolja zaštita žrtvama i da se unaprijede standardi koji su predviđeni ranije donijetim aktima, što se može vidjeti već na osnovu Preambule, gdje se ističe da „poštovanje prava žrtava, zaštita žrtava i suzbijanje trgovine ljudima moraju da budu najviši ciljevi”.

Kao i Palermo protokol, i Konvencija SE zasnovana je na međunarodnom principu borbe protiv trgovine ljudima 3P. Ciljevi Konvencije su da spriječi i suzbije trgovinu ljudima, uz garantovanje ravnopravnosti polova, da zaštiti ljudska prava žrtava trgovine ljudima, da osmisli sveobuhvatni okvir za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svjedocima, uz garantovanje ravnopravnosti polova, obezbjeđivanje efikasne istrage i krivičnog gonjenja, kao i unaprijeđenje međunarodne saradnje u suzbijanju trgovine ljudima. Ova Konvencija se primenjuje na sve oblike trgovine ljudima, kako nacionalne, tako i međunarodne, bez obzira na to da li je ili nije povezana

sa organizovanim kriminalom, za razliku od Konvencije UN, koja pruža zaštitu žrtvama trgovine ljudima međunarodnih karakteristika.

Značajno je to što je Konvencijom uspostavljen i poseban mehanizam nadzora, a to je GRETA – Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima, koja prati kako strane ugovornice Konvencije primjenjuju njene odredbe.

Osim Konvencije UN i pratećih protokola i Konvencije SE, za oblast borbe protiv trgovine ljudima od značaja su i neki drugi međunarodni akti čiji je potpisnik Crna Gora, koji takođe predviđaju obaveze države u odnosu na oblast trgovine ljudima.

Ključni međunarodni pravni instrument za zaštitu prava djeteta jeste **Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta**,^[8] koju dopunjuju tri protokola: Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, Opcioni protokol o zabrani angažovanja djece u oružanim sukobima i Protokol u postupku povodom saopštenja. Ova konvencija obavezuje države potpisnice na preduzimanje svih odgovarajućih zakonskih, upravnih, društvenih i obrazovnih mjera kako bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja.

Crna Gora je potvrdila i **Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja (Lanzarot konvencija)**,^[9] čiji su ciljevi sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece i zaštita prava djece kao žrtava tog iskorišćavanja i zlostavljanja.

Kada je riječ o konvencijama koje su donijete pod okriljem Ujedinjenih nacija, bitna je i **Konvencija Ujedinjenih nacija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena**,^[10] koja utvrđuje obavezu država članica da

---

[8] Konvencija o pravima djeteta, usvojena i otvorena za potpisivanje, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 44/25 od 20. novembra 1989. godine, stupila na snagu 2. septembra 1990. godine, u skladu sa članom 49.

[9] Crna Gora je potpisala Konvenciju 18. juna 2009. godine, ratifikovala 25. novembra 2010. godine, a datum stupanja na snagu je 1. mart 2011. godine.

[10] Konvencija je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija u decembru 1979. godine, a stupila je na snagu u septembru 1981. godine, nakon što ju je ratifikovalo 20 zemalja. Crna Gora joj je pristupila sukcesorskim postupkom.

preduzimaju sve odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne, u cilju suzbijanja svih oblika trgovine ženama i iskorišćavanja prostitucije.

Za suzbijanje trgovine ljudima važne su i **konvencije Međunarodne organizacije rada**, posebno Konvencija br. 29 o prinudnom ili obaveznom radu, koja definiše prinudni ili obavezni rad, i Konvencija br. 182 o najgorim oblicima iskorišćavanja dječijeg rada, koja daje i definiciju „najgorih oblika iskorištavanja dječijeg rada”.

Međunarodna organizacija rada (MOR) specijalizovana je agencija Ujedinjenih nacija koja je zadužena za postavljanje međunarodnih standarda rada. Ona konstatuje eksplicitnu vezu između trgovine ljudima i prisilnog rada.^[11] MOR prepoznaje da „prisilni rad i trgovina ljudima jesu blisko vezani, iako ne identični u pravnom smislu”, a u isto vrijeme opaža da „većina situacija ropstva ili trgovine ljudima jeste obuhvaćena MOR-ovom definicijom prisilnog rada”. Pojam radne eksploatacije u definiciji trgovine ljudima omogućava da se napravi veza između Protokola iz Palerma i MOR-ove konvencije koja se odnosi na prisilni rad (Konvencija br. 29).^[12] Veza između ova dva dokumenta pojašnjava da je trgovina ljudima u svrhu eksploatacije obuhvaćena definicijom prisilnog ili obaveznog rada iz Konvencije br. 29. *Ta konvencija definiše 'prisilni ili obavezni rad' kao „svaki rad ili uslugu koji se od neke osobe zahtjevaju pod prijetnjom bilo kakve kazne i za koji se navedena osoba nije dobrovoljno ponudila”.*^[13] Komitet eksperata MOR-a naglasio je da države koje su ratifikovale Konvenciju br. 29 moraju pripremiti sveobuhvatni zakonski okvir i okvir politike kako bi suzbijale prisilni rad u svim oblicima koje on može imati.^[14]

Konvencija br. 105^[15] dopunjava Konvenciju br. 29 i poziva na „neposredno i potpuno ukidanje prisilnog ili obaveznog rada” u pet posebnih slučajeva: „(a) kao sredstvo političke prinude ili obrazovanja ili kao kaznu za posjedovanje ili izražavanje političkih stavova ili stavova koji su ideološki suprotstavljeni uspostavljenom političkom, društvenom i ekonomskom sistemu; (b) kao metod mobilisanja i korišćenja rada u svrhu ekonomskog razvoja; (c) kao sredstvo za radnu disciplinu; (d) kao kazna za učestvovanje u štrajkovima; (e) kao sredstvo rasne, socijalne, nacionalne ili vjerske diskriminacije”^[16]

Borbi protiv trgovine ljudima posvećuje se odgovarajuća pažnja i u okviru Evropske unije. Povelja o temeljnim pravima Evropske unije^[17] svojim članom 5 eksplicitno zabranjuje trgovinu ljudima.

Iako nije obavezujuća za Crnu Goru, za dalji razvoj međunarodnih standarda značajna je **Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća o sprječavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava**, koja je zamijenila Okvirnu odluku Vijeća 2002/629/PUP4 (u daljem tekstu: Direktiva EU).

Značajne standarde postavlja i **Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU**, koja je takođe zakonodavni instrument EU, a kojom se utvrđuje minimum standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnog djela trgovine ljudima i obezbjeđuje da lica koja su bila žrtve ovog krivičnog djela budu prepoznata i da se prema njima postupa sa poštovanjem.

---

[15] Međunarodna organizacija rada, Konvencija o ukidanju prisilnog rada (br. 105) (Konvencija br. 105), 1957.

► Definicije trgovine ljudima

Osnovna definicija trgovine ljudima data je u članu 3 Palermo protokola, koji definiše trgovinu ljudima na sljedeći način:

PALERMO PROTOKOL – Definicija trgovine ljudima

- (a) „trgovina ljudskim bićima” znači vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem prijetnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa;
- (b) pristanak žrtve trgovine ljudskim bićima na namjeravanu eksploataciju iznijetu u podstavu (a) ovog člana bez značaja je u slučajevima u kojima je korišćena bilo koja mjera iznijeta u podstavu (a);
- (c) vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje djeteta za svrhe eksploatacije smatra se „trgovinom ljudskim bićima” čak i ako ne obuhvata bilo koje od sredstava iznijetih u podstavu (a) ovog člana;
- (d) „dijete” znači bilo koju osobu mlađu od 18 godina.

Gotovo istu definiciju daje član 4 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, po kojem „trgovina ljudima” znači:

- a) vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje lica, uz primenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili stanja ugroženosti, ili davanje ili primanje novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju iskorišćavanja. Iskorišćavanje, u najmanju ruku, treba da uključi iskorišćavanje prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili pružanje

- usluga, služenje, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu ili vađenje ljudskih organa;
- b) pristanak žrtve „trgovine ljudima” na planirano iskorišćavanje, kako se navodi u tački a) ovog člana, nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste sredstva pomenuta u tački a);
  - v) vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje djeteta radi iskorišćavanja smatra se „trgovinom ljudima” čak i ako ne uključuje sredstva navedena u tački a) ovog člana;
  - g) „dijete” znači svako lice mlađe od 18 godina;
  - d) „žrtva” je svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima u smislu definicije iz ovog člana.

Za razliku od definicije iz Palermo protokola, definicija Konvencije SE podrazumijeva šire polje primjene i zaštite žrtava trgovine ljudima, jer se ne odnosi samo na transnacionalni kriminal već i na trgovinu ljudima koja se odvija na teritoriji jedne države, dakle – unutrašnju, i ne mora biti vezana za organizovani kriminal.

3. Nacionalni krivičnopravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima

---

Na definicijama trgovine ljudima koje su date u međunarodnim dokumentima zasnivaju se i definicije krivičnog djela trgovine ljudima u većini evropskih zemalja, pa i ona koja je sadržana u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore.

Trgovina ljudima je prvi put regulisana kao posebno krivično djelo u Krivičnom zakoniku Crne Gore 2003. godine^[18] i nalazi se u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. U sadržajnom smislu, ono ima dosta složenu konstrukciju sa raznovrsnim radnjama izvršenja, ali sve one u osnovi predstavljaju različite oblike nehumanog postupanja sa ljudima.^[19]

Od uvođenja krivičnog djela trgovina ljudima u krivično zakonodavstvo, bilo je nekoliko izmjena i dopuna Krivičnog zakonika, kojima je krivični zakonodavac pravio pomak i usklađivao domaći pravni okvir sa međunarodnim standardima i zahtjevima međunarodne zajednice. Te izmjene i dopune bile su 2003,^[20] 2004,^[21] 2006,^[22] 2008,^[23] 2010,^[24] 2013,^[25] 2015,^[26] i 2017.^[27] godine.

Dopune u odnosu na svrhu eksploatacije vršene su u cilju proširenja kruga radnji, tako da su dodate i sljedeće vrste: „ropstvo ili ropstvu sličan odnos”, „drugi oblici seksualne eksploatacije” i „sklapanje nedozvoljenog braka”.

Kada je riječ o kvalifikatornim okolnostima, taj spisak je proširen tako da obuhvata i javne zvaničnike koji su, u vršenju svojih dužnosti, počinili krivično djelo trgovine ljudima i time ugrozili život žrtve. Takođe, konkretno je ukazano i na irelevantnost pristanka žrtve na namjeravanu eksploataciju.

Obim i djelokrug člana 445 Krivičnog zakonika („Trgovina djecom radi usvajanja”) takođe je proširen da obuhvata djecu uzrasta do 18 godina.

U skladu sa odredbama člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, trgovinu ljudima vrši onaj „*ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima.*” Za osnovni oblik predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Osim osnovnog oblika, propisani su i kvalifikovani (teži) oblici i jedan poseban lakši oblik krivičnog djela trgovine ljudima.

Smatra se da postoji poseban oblik ovoga djela kada je učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja. Takođe, teži oblik djela postoji ukoliko je osnovni oblik djela učinjen prema maloljetnom licu ili je djelo učinjeno od strane službenog lica u obavljanju službene dužnosti ili je sa umišljajem doveden u opasnost život jednog ili više lica, i u tom slučaju zakonodavac predviđa da će se učinilac kazniti zatvorom najmanje tri godine.

Postoje i dva oblika ovog krivičnog djela kvalifikovana težom posljedicom. Naime, ako je usljed djela iz st. 1 do 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do 12 godina, i ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

Zakonodavac propisuje i teži oblik u slučaju da se neko bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica i tada je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina.

Poseban oblik djela predviđen u stavu 7 člana 444 KZ CG postoji u slučaju da neko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana i predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ovo djelo ima i kvalifikovani oblik koji postoji kada je ono učinjeno prema maloljetnom licu i u tom slučaju učinilac će se kazniti zatvorom od tri do 15 godina.

U posljednjem stavu člana kojim je inkriminisana trgovina ljudima ukazuje se na irelevantnost pristanka žrtve prema kojoj je izvršeno djelo, što je u skladu sa međunarodnim definicijama ovog fenomena o kojima je ranije bilo riječi.

► Elementi krivičnog djela trgovine ljudima

Za osnovni oblik krivičnog djela karakteristična su tri obilježja: radnja, način izvršenja i cilj koji se želi postići.

Radnja vršenja	Način izvršenja	Cilj
Vrbovanje; Prevoz; Prebacivanje; Predaja; Prodaja; Kupovina; Posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica.	Silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava,	Eksploatacija rada; Prinudni rad; Dovođenje u položaj sluge, ropstvo ili ropstvu sličan odnos; Vršenje kriminalne djelatnosti; Vršenje prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije;

Radnja vršenja	Način izvršenja	Cilj
	pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem.	Prosačenje; Upotreba u pornografske svrhe; Sklopanje nedozvoljenog braka; Radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima.

► Radnja i način izvršenja

Radnja izvršenja osnovnog oblika trgovine ljudima jeste vrbovanje, prevoz, prebacivanje, predaja, kupovina, posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica, i to na jedan od sljedećih načina: silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem.

Navedene radnje su pojmovno jasne i ne iziskuju objašnjenja. Određene dileme može izazvati termin „vrbovanje”, ali njega treba tumačiti povezano sa ciljevima koje ono treba da postigne. Riječ je o nagovaranju nekog lica, traženju od njega saglasnosti, odnosno pristanka da preduzme neke djelatnosti, odnosno da se stavi u određeni položaj i ovaj oblik radnje se najčešće može odnositi na vršenje kriminalnih aktivnosti, prostituciju, prosjačenje i dr.^[28]

Za postojanje krivičnog djela uvijek je potrebno da se neka od radnji izvršenja preduzme na neki od navedenih načina. U stvari, radnju i način njenog preduzimanja treba ovdje posmatrati kao cjelinu. Na primjer, prevoz nekog lica sam po sebi ne znači ništa u smislu ovog krivičnog djela. Samo ako se to čini silom ili pod prijetnjom, dovođenjem ili održavanjem u zabludi ili na neki drugi od navedenih načina u zakonskom opisu,

postojće radnja izvršenja ovog krivičnog djela.^[29]

► Cilj izvršenja

Međutim, za postojanje krivičnog djela neophodna je i određena usmjerenost te radnje. Radi se o ciljnim djelatnostima, tj. one su povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine, tj. u vezi sa pasivnim subjektom. Potrebno je da se te radnje vrše u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjaćenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima. Korišćene pojmove kod opisa radnje izvršenja, kao i one opise kojima se opisuje cilj, treba shvatiti na način kako se ti pojmovi koriste kod odgovarajućih krivičnih djela u KZ-u, dok je za razumijevanje nekih od njih potrebno imati u vidu Palermo protokol, u kome se daje značenje upotrijebljenih izraza, kao i neke druge međunarodne konvencije za ovu oblast.^[30]

Neki od navedenih ciljeva pojavljuju se i kao obilježja (najčešće posljedica) drugih krivičnih djela ili su pojmovno jasni, pa ih ne treba posebno komentarisati. Nijesu dovoljno pravno precizni pojmovi „prinudni rad” i „dovođenje u položaj sluge”. Pod prinudnim radom treba razumjeti prinuđivanje drugog da obavlja neke djelatnosti suprotno svojoj volji. To se najčešće postiže upotrebom sile ili prijetnje, a za postojanje djela nije od značaja priroda rada na koji se neko prinuđuje. To može biti rad koji je dozvoljen, koji je čak i koristan, ali je suština djela u tome da se on obavlja ne po volji pasivnog subjekta već pod uticajem prinude od strane izvršioca djela.

Položaj sluge treba razumjeti kao odnos potpune podređenosti prema drugom licu, obavezu pasivnog subjekta da „služi” izvršioca djela i da bez pogovora izvršava njegova naređenja. Taj položaj ne treba izjednačavati sa odnosom zavisnosti ili potčinjenosti; on je gori i više znači odnos potpune

---

[29] Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, autor prof. dr Zoran Stojanović, 2010. godina.

[30] Idem.

podređenosti.^[31]

Dovršeno krivično djelo postoji i onda kada nije ostvaren cilj zbog kojeg je preduzeta radnja izvršenja na neki od navedenih načina. Međutim, potrebno je da se utvrdi da je umišljaj bio upravljen na ostvarenje tog cilja.^[32]

Krivičnim zakonikom Crne Gore inkriminisano je i **krivično djelo trgovina djecom radi usvojenja u članu 445**. Ova inkriminacija je unijeta u KZ s obzirom na to da krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 ne obuhvata trgovinu djecom radi usvojenja.^[33]

Osnovni oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko oduzme maloljetno lice radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo 14 godina ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva. Za osnovni oblik je propisana kazna zatvora od jedne do pet godina.

Ukoliko se ovo djelo vrši na organizovan način ili za onoga ko se bavi vršenjem djelatnosti iz osnovnog oblika, predviđena je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Krivično djelo zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu takođe je inkriminisano u članu 446 Krivičnog zakonika Crne Gore. Djelo čini onaj ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugoga u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, i učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina. Zakonodavac predviđa i slučaj da ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom

[31] Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, dr Ljubiša Lazarević, dr Branko Vučković, dr Vesna Vučković, 2004. godina.

[32] Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, autor prof. dr Zoran Stojanović, 2010. godina.

[33] Idem.

ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a ukoliko se ovo krivično djelo učini prema maloljetnom licu, u tom slučaju propisana kazna zatvora iznosi od pet do 15 godina.

► Vrste krivičnih sankcija, svrha kažnjavanja i odmjeravanje kazne

---

S obzirom na to da se Analiza bavi i pitanjem kaznene politike sudova, na ovom mjestu se iznose najznačajnije krivičnopravne odredbe kojima se propisuju vrste krivičnih sankcija, svrha kažnjavanja i opšta pravila o odmjeravanju kazne.

Član 4 Krivičnog zakonika^[34] propisuje vrste krivičnih sankcija koje se mogu izreći u krivičnom postupku i njihovu opštu svrhu:

- 1) Krivične sankcije su: kazne, mjere upozorenja, mjere bezbjednosti i vaspitne mjere.
- 2) Opšta svrha propisivanja i izricanja krivičnih sankcija jeste suzbijanje djela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom.

Svrha kažnjavanja propisana je članom 32 i glasi:

- 1) sprječavanje učinioca da čini krivična djela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična djela;
- 2) uticanje na druge da ne čine krivična djela;
- 3) izražavanje društvene osude za krivično djelo i obaveze poštovanja zakona;
- 4) jačanje morala i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti.

Opšta pravila o odmjeravanju kazne predviđena su u članu 42 Krivičnog zakonika Crne Gore, kojim je propisano sljedeće:

- 1) Sud će učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu **svrhu kažnjavanja** i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču na to da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.
- 2) Pri odmjeravanju novčane kazne, sud će posebno uzeti u obzir i imovno stanje učinioca. (3) Okolnost koja je obilježje krivičnog djela ne može se uzeti u obzir i kao otežavajuća, odnosno olakšavajuća okolnost, izuzev ako ne prelazi mjeru koja je potrebna za postojanje krivičnog djela ili određenog oblika krivičnog djela ili ako postoji dvije ili više ovakvih okolnosti, pa je samo jedna dovoljna za postojanje težeg, odnosno lakšeg oblika krivičnog djela.

4. Zaštita prava žrtava trgovine ljudima

4.1. Međunarodni standardi za zaštitu prava žrtava trgovine ljudima

---

Zaštita prava žrtava trgovine ljudima treba da bude prioritet svih mjera protiv trgovine ljudima.^[35]

Za prvu generaciju konvencija o ljudskim pravima, kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, karakteristično je da se ne pominje pojam „žrtve”.

Iako član 6 Evropske konvencije eksplicitno ne navodi prava žrtava i svjedoka, on podrazumijeva da svi oni koji su uključeni u krivični postupak imaju dužnost da poštuju dignitet okrivljenih, ali isto tako i da štite žrtve i svjedoke. Evropska konvencija ne sadrži posebne odredbe koje se odnose na prava žrtava. Ipak, svojom Preporukom br. R(85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka,^[36] Komitet ministara Savjeta Evrope je istakao potrebu zaštite žrtava zločina koje mogu pretrpjeti fizičke, psihičke, materijalne i socijalne posljedice i čije se potrebe moraju značajnije uzeti u obzir tokom cijelog toka krivičnog postupka. U preambuli Preporuke se kaže da „osnovna funkcija krivičnog pravosuđa mora biti u tome da se spoznaju potrebe i da se zaštite interesi žrtava, kako bi se pojačalo njihovo povjerenje u pravosudni sistem i kako bi se ohrabрили na saradnju u cilju svjedočenja u punom svojstvu svjedoka”.

U međunarodnom pravu, termin „žrtve” se uvodi **Deklaracijom osnovnih principa pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe moći Ujedinjenih nacija**,^[37] koja je usvojena 1985. godine. Ova deklaracija žrtve definiše kao osobe koje su preživjele psihičke i fizičke patnje, emotivno ili ekonomski su ugrožene ili ne mogu da ostvare svoja prava. Deklaracija postavlja značajne standarde koji se odnose na dostupnost pravde i pravičan tretman za žrtve. Prema žrtvama se mora odnositi saosjećajno i uz poštovanje njihovog dostojanstva. One imaju pravo pristupa zakonskim mehanizmima, kao i pravo na brzo obeštećenje, u skladu sa odredbama nacionalnih zakona, za štetu koju su pretrpele. Takođe, tokom trajanja sudskog i administrativnog postupka, mora se voditi računa o potrebama žrtve, pa se: (a) žrtva mora obavijestiti o svojoj ulozi u postupku, o obimu, trajanju i napredovanju postupka, kao i o ishodu slučaja, naročito kada su u pitanju teška krivična djela i onda kada žrtve zahtijevaju ovu vrstu informacija; (b) žrtvi se mora omogućiti da iznese svoje gledište i stav i oni se moraju razmotriti tokom one faze postupka koja se odnosi na lične interese žrtve, a bez predrasuda prema optuženom i u skladu sa sistemom nacionalnog krivičnog pravosuđa; (c) žrtvi se mora omogućiti odgovarajuća pomoć tokom čitavog trajanja sudskog postupka; (d) moraju se preduzeti mjere kako bi se neprijatnosti po žrtve svele na najmanju moguću mjeru i kako bi se zaštitila njihova privatnost, ukoliko je to neophodno, a one, kao i porodice žrtava i svjedoci optužbe, zaštitili od zastrašivanja i odmazde; (e) mora se izbjeći nepotrebno odugovlačenje u privođenju postupka kraju, kao i izvršavanje odluka kojima se žrtvi priznaje pravo na naknadu štete.

Već je bilo govora o tome da je zaštita prava žrtava trgovine ljudima prepoznata i priznata brojnim međunarodnim pravnim dokumentima i da djelotvorna borba protiv trgovine ljudima mora imati u vidu pristup koji je orijentisan na žrtve, na njihovu bezbjednost, zaštitu i poštovanje svih zagarantovanih prava.

Tako, **Palermo protokol** sadrži poseban set odredaba koje se odnose na zaštitu i podršku žrtvama trgovine ljudima. To su odredbe kojima se svaka država potpisnica obavezuje da će obezbijediti da njeno domaće zakonodavstvo ili administrativni sistem sadrže mjere koje u odgovarajućim slučajevima pružaju žrtvama nelegalne trgovine ljudima: (a) obavještenja o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima; (b) pomoć koja

će omogućiti da njihova stanovišta i interesi budu izneseni i razmotreni u odgovarajućim fazama krivičnog postupka protiv počinitelja krivičnog djela, na način koji neće uticati na pravo odbrane. Svaka država potpisnica će razmotriti sprovođenje mjera kojima treba da se obezbijedi fizički, psihički i socijalni oporavak žrtava nelegalne trgovine ljudima, uključujući, u odgovarajućim slučajevima, i saradnju sa nevladinim organizacijama i drugim elementima građanskog društva, a posebno obezbjeđivanje: (a) odgovarajućeg stanovanja; (b) pružanja savjeta i informacija, posebno vezano za njihova zakonska prava, na jeziku koji žrtve nelegalne trgovine ljudima mogu da razumiju; (c) ljekarske, psihološke i materijalne pomoći i (d) zaposlenja, mogućnosti obrazovanja i obuke. Svaka država potpisnica će prilikom primjene odredaba iz ovog člana uzimati u obzir godine starosti, pol i posebne potrebe žrtava nelegalne trgovine ljudima, a posebno specijalne potrebe djece, uključujući i odgovarajuće stanovanje, obrazovanje i brigu o njima. Svaka država potpisnica će se truditi da obezbijedi fizičku bezbjednost žrtava nelegalne trgovine ljudima dok su one na njenoj teritoriji, kao i da njen domaći pravni sistem sadrži mjere koje žrtvama nelegalne trgovine ljudima pružaju mogućnost dobijanja nadoknade na ime pretrpljene štete.

Prava žrtava trgovine ljudima dalje se osnažuju kroz **Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima**, koja definiše trgovinu ljudima kao kršenje ljudskih prava i napad na dostojanstvo i integritet čovjeka. Ovom konvencijom se uspostavljaju posebne obaveze za države potpisnice, a u dijelu zaštite prava žrtava značajne su odredbe koje se odnose na sudski postupak i obavezu država potpisnica da obezbijede zaštitu privatnosti žrtve i, po potrebi, njenog identiteta, bezbjednost žrtve i zaštitu od zastrašivanja, a u slučaju da su žrtve djeca, da se pokloni posebna pažnja potrebama djece i obezbijedi njihovo pravo na posebne mjere zaštite. Od država se zahtijeva i da osiguraju nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima zbog njihovog učešća u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene na to.

Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima zahtijeva od strana ugovornica usvajanje zakonodavnih i drugih mjera koje su potrebne kako bi se obezbijedilo da se krivična djela utvrđena u skladu sa članovima od 18 do 21 **kažnjavaju sankcijama koje su efikasne, srazmjerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnog djela**. Takve sankcije za krivična djela iz

člana 18, ako ih izvrši fizičko lice, uključuju i sankcije koje podrazumijevaju lišavanje slobode koje može dovesti do izručenja. Takođe, svaka strana ugovornica treba da osigura da pravna lica koja su odgovorna u skladu sa članom 22 budu podvrgnuta efikasnim, srazmjernim i odvraćajućim krivičnim ili nekrivičnim sankcijama ili mjerama, uključujući i novčane kazne (član 23).

Na nivou Evropske unije, posebno je istaknut značaj i neophodnost zaštite prava žrtava **Direktivom 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća o sprječavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava**. Već je rečeno da se radi o zakonodavnom dokumentu EU koji nije obavezujuć za Crnu Goru, ali s obzirom na status Crne Gore, koja pretenduje na članstvo u EU, crnogorsko zakonodavstvo se mora usklađivati sa pravnim standardima Evropske unije. Ovom direktivom se države članice obavezuju na preduzimanje potrebnih mjera kako bi osigurale mjere pomoći podrške žrtvama trgovine ljudima, njihovoj zaštiti u krivičnom postupku, a naročito zaštititi djece žrtava trgovine ljudima. Direktiva naglašava da usluge pravnog savjetnika i pravnog zastupnika treba da budu besplatne ukoliko žrtva nema potrebna finansijska sredstva. Žrtve imaju pravo na obeštećenje i treba im pružiti pomoć i podršku „prije, tokom i nakon krivičnog postupka, koliko je potrebno”, bez obzira na spremnost žrve da svjedoči. Takođe, ističe se da žrtve koje su zbog svog statusa bile prisiljene da vrše krivična djela ne smiju biti krivično gonjene niti kažnjavane.

Značajno je pomenuti i **Direktivu o pravima žrtve 2012/29/EU**, koja utvrđuje minimum standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnog djela i naglašava da potrebe žrtava treba razmotriti na sveobuhvatan način, izbjegavajući djelimična ili nezadovoljavajuća rješenja koja mogu dovesti do sekundarne viktimizacije. Države članice treba da osiguraju da žrtve imaju pristup relevantnim informacijama već tokom prvog kontakta sa službenicima organa za sprovođenje zakona kako bi mogle da na adekvatan način zaštite svoje interese. Direktiva postavlja i standard da službe za podršku žrtava treba da postoje u svim zemljama potpisnicama.

Shodno ovoj direktivi, specifična prava žrtava uključuju:

- pravo žrtve da se u svim fazama krivičnog postupka prema njoj odnosi s
- poštovanjem i priznavanjem;
- pravo žrtve da dobije informacije i pojašnjenja u vezi sa svojim slučajem;
- omogućavanje žrtvi da pruži informacije onima koji su odgovorni za donošenje odluke u vezi sa optuženim;
- pravo pristupa pravnoj pomoći, bez obzira na sredstva kojima žrtva raspolaže;
- pravo na zaštitu privatnosti i fizičke bezbjednosti;
- pravo na naknadu štete na prvom mjestu od strane učinioca, a onda i od države.

► Naknada štete žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima

Jedno od važnih prava žrtava jeste pravo na naknadu pretrpljene štete, što je od ključnog značaja za njihovu socijalnu inkluziju, jer im omogućava da na određeni način eliminišu posljedice preživjele traume. Više međunarodnih dokumenata bavi se pitanjima naknade štete žrtvama krivičnih djela i državnim fondovima za naknadu štete, a najznačajniji je Konvencija Savjeta Evrope o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, koja predviđa obavezu država da uspostave nacionalni mehanizam naknade u vidu osnivanja posebnog fonda za obeštećenje žrtava.

Isto tako, članom 6 (6) Palermo protokola propisano je da će svaka država potpisnica obezbijediti da njen domaći pravni sistem sadrži mjere koje žrtvama nelegalne trgovine ljudima pružaju mogućnost dobijanja nadoknade na ime pretrpljene štete.

I članom 15 Konvencije SE predviđa se obaveza država potpisnica da svojim unutrašnjim pravom obezbijede pravo žrtava na odštetu od izvršilaca, kao i osnivanje fonda za obeštećenje žrtava kako bi se žrtve mogle obratiti direktno i državi.

4.2. Nacionalni okvir zaštite prava žrtava

Za pitanja zaštite prava žrtava relevantne su odredbe Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore^[38] (u daljem tekstu: ZKP), a kada je riječ o zaštiti van suda, ona se odvija u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti svjedoka^[39].

Termin „žrtva” definisan je u odredbama krivičnog zakonodavstva, i to u dijelu koji se odnosi na značenje izraza koji se koriste u Krivičnom zakoniku Crne Gore. Žrtva je lice kome je protivpravnim djelom koje je u zakonu propisano kao krivično djelo prouzrokovan fizički ili duševni bol ili patnja, imovinska šteta ili povreda ljudskih prava i sloboda.^[40]

Termin „žrtva” se dalje ne pominje u okviru odredaba koje uređuju krivični postupak, već Zakonik o krivičnom postupku koristi termin „oštećeni i njegova prava”.

Kada je u pitanju zaštita privatnosti žrtava, ZKP^[41] propisuje da vijeće od otvaranja zasijedanja do završetka glavnog pretresa može, u svako doba, po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka, ali uvijek po njihovom saslušanju, isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio, ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloljetnog lica ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog lica.

ZKP predviđa i posebna pravila za saslušanje djece i maloljetnih lica. Naime, propisano je da dijete koje se saslušava kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem, a tužilac, okrivljeni i branilac gledaju prenos iz druge prostorije, uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti. Nadalje, prilikom saslušanja maloljetnog lica, naročito ako je ono oštećeno krivičnim djelom, postupiće se obazrivo kako saslušanje ne bi štetno uticalo na psihičko stanje maloljetnog lica. Ako je to potrebno, saslušanje maloljetnog lica obaviće se uz pomoć psihologa ili drugog stručnog lica.^[42]

Od značaja su i odredbe ZKP-a koje se odnose na pravo oštećenog na upotrebu svog jezika u postupku (član 8 ZKP-a), kao i na dužnost suda da

oštećenog pouči o pravima koja mu pripadaju u postupku i o posljedicama propuštanja tog prava (član 14 ZKP-a), kao i niz odredaba kojima se garantuje pravo oštećenom da se upozna sa dokaznim materijalom i pravo da predlaže dokaze.^[43]

ZKP garantuje i pravo oštećenog da svoja prava u postupku može koristiti preko punomoćnika. Naime, kada se krivični postupak vodi za krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora preko tri godine, a oštećeni prema svom imovnom stanju ne može snositi troškove zastupanja, na njegov zahtjev može mu se postaviti punomoćnik ako je zastupanje oštećenog od strane punomoćnika u interesu pravičnosti. Ako je oštećeni maloljetno lice, sud će tokom cijelog krivičnog postupka po službenoj dužnosti cijeniti da li je potrebno da mu se postavi punomoćnik.^[44]

Od značaja za ova pitanja jesu i odredbe Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći,^[45] kojim se uređuje institut besplatne pravne pomoći. U Crnoj Gori se ovaj zakon primjenjuje od 1. januara 2012. godine. Zakonom se uređuje sveobuhvatan sistem pružanja besplatne pravne pomoći i omogućava se pristup sudu licima slabijeg imovnog stanja. Kada je riječ o žrtvama krivičnih djela nasilja u porodici i trgovine ljudima, one prema ovom zakonu imaju status privilegovanih korisnika i njima se ova zaštita pruža bez prethodne procjene imovnog stanja.

► Naknada štete – imovinsko-pravni zahtjev i parnični postupak

---

U skladu sa zakonodavstvom Crne Gore postoji mogućnost da lica oštećena krivičnim djelima potražuju naknadu štete, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupci nadoknade sprovode se prema pravilima Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o parničnom postupku, a od 2015. godine Crna Gora je donijela poseban zakon kojim se propisuje mogućnost da se

---

[43] Član 58 (stavovi od 1 do 5) ZKP-a.

[44] Član 58 (6) ZKP-a.

[45] Zakon je objavljen u „Službenom listu CG”, br. 20/2011 i 20/2015.

žrtve obrate sa direktnim zahtjevom za naknadu štete prema državi.

Potvrđivanjem **Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja** stvoren je pravni osnov za donošenje posebnog zakona kojim će se urediti pravo na novčanu naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih sa umišljajem. U tom cilju, Crna Gora je donijela Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, čime je uskladila svoj pravosudni sistem sa evropskim standardima, u ovom slučaju – u cilju zaštite položaja žrtava krivičnih djela nasilja. Zakonom se uređuju uslovi, način i postupak za ostvarivanje naknade štete, a isti će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Shodno Zakonu, žrtva krivičnog djela nasilja učinjenog sa umišljajem ima pravo na naknadu po tri osnova: naknadu izgubljene zarade, naknadu troškova liječenja i boravka u bolnici i naknadu troškova sahrane. Ako je kao posljedica izvršenog krivičnog djela nastupila smrt žrtve, pravo na naknadu imaju lica koja je žrtva izdržavala. Naknada će se isplaćivati iz budžeta.

Zakonom je u članu 2 definisano da se, u smislu zakona, **krivičnim djelom nasilja** smatra krivično djelo koje je učinjeno sa umišljajem, i to:

- krivično djelo uz primjenu fizičke sile ili drugih radnji kojima se narušava psihički integritet;
- krivično djelo protiv polne slobode;
- krivično djelo izazivanja opasnosti po život ili tijelo ljudi ili po imovinu opšte opasnom radnjom ili sredstvom koje ima za posljedicu smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušavanje fizičkog ili psihičkog zdravlja jednog ili više lica, a propisano je Krivičnim zakonikom Crne Gore kao teži oblik osnovnog krivičnog djela učinjenog sa umišljajem.

Zakonom se definiše i pojam žrtve, svrha i vrste naknade, sredstva za isplatu i uslovi za ostvarivanje prava na naknadu.

Pravo na naknadu je priznato crnogorskom državljaninu, državljaninu države ugovornice Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, državljaninu države članice Savjeta Evrope sa stalnim boravkom u Crnoj Gori i državljaninu ili licu koje zakonito boravi u državi članici Evropske unije.

Odluku o zahtjevu za naknadu donosiće posebna Komisija, u roku od tri mjeseca, a u složenim predmetima u roku od šest mjeseci od dana prijema potpunog zahtjeva za naknadu. Isplatom naknade žrtvi ili izdržavanom licu, prava žrtve, odnosno izdržavanog lica prema izvršiocu krivičnog djela nasilja do iznosa isplaćene naknade prelaze na državu Crnu Goru.

Zakonik o krivičnom postupku^[46] propisuje mogućnost podnošenja imovinsko-pravnog zahtjeva koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Imovinsko-pravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla. Predlog za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku može podnijeti lice koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku i podnosi se državnom tužiocu, odnosno sudu pred kojim se vodi krivični postupak. Predlog se može podnijeti najkasnije do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Lice ovlašćeno za podnošenje predloga dužno je da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze.

Ovo pravo na podnošenje zahtjeva za naknadu štete odnosi se na sve žrtve kriminaliteta. U skladu sa pravilima nacionalnog zakonodavstva, sud će donijeti odluku o zahtjevu za naknadu štete u okviru krivičnog postupka ako se time ne bi „znatno odugovlačio postupak”. Dakle, od ocjene suda zavisi ocjena koliko će trajati jedan krivični postupak. U presudi kojom okrivljenog oglašava krivim, sud može ovlašćenom licu dosuditi imovinsko-pravni zahtjev u cjelini ili djelimično, a za preostali dio uputiti na parnični postupak. Ako činjenice utvrđene u krivičnom postupku ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, a njihovo utvrđivanje bi vodilo znatnom odugovlačenju postupka, sud će ovlašćeno

lice uputiti da imovinsko-pravni zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parničnom postupku.

Ukoliko sud oštećenog uputi na ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u parničnom postupku, sudska zaštita se ostvaruje pred osnovnim sudom kao stvarno nadležnim sudom. Zakonom o obligacionim odnosima uređuju se pitanja naknade materijalne i nematerijalne štete. U parničnom postupku sud je dužan sprovesti postupak bez odugovlačenja i sa što manje troškova, te onemogućiti svaku zloupotrebu prava koja strankama pripadaju u postupku.

Izvršni postupak je po pravilu hitan. U tom slučaju je teret dokazivanja na tužiocu/tužilji, a troškove dokazivanja i druge sudske troškove tokom samog postupka predujmljuje stranka koja ih predlaže, iako u krajnjem ishodu troškovi postupka padaju na teret stranke koja je izgubila spor. Stranku koja prema svom opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi troškove postupka bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice sud može osloboditi od plaćanja sudskih taksi ili, takođe, od plaćanja preujma za troškove svjedoka, vještaka, uviđaja i izvođenja drugih dokaza. Kada se radi o žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, one mogu ostvariti i besplatnu pravnu pomoć, koja po automatizmu povlači i oslobađanje od troškova sudskog postupka.

U slučaju pravnosnažnog dosuđenja naknade štete, izvršenje sudske odluke sprovodi se po pravilima Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.^[47]

Takođe, oštećeni imaju pravo da zahtijevaju naknadu štete i kroz redovni parnični postupak. Pravo na obeštećenje zasniva se na pravilima Zakona o obligacionim odnosima. Tužilac je dužan da u tužbi koju podnosi pred nadležnim sudom, između ostalog, navede i vrijednost predmeta spora, izuzev ako se ova vrijednost ne može izraziti u novcu.

► Zaštita svjedoka tokom trajanja krivičnog postupka – procesne mjere

---

Uopšteno govoreći, svaki svjedok ima pravo na fizičku i drugu zaštitu. U Crnoj Gori fizičku zaštitu svjedocima pruža Jedinica za zaštitu – posebna jedinica pri Upravi policije. Ova jedinica pruža mjere privremene zaštite, kao i mjere predviđene programom zaštite svjedoka.

Status zaštićenog svjedoka dobija se u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore i riječ je o svjedoku koji je baš zbog toga što je svjedok u krivičnom postupku posebno ugrožen, te je potrebno da se prema njemu odrede posebne zaštitne mjere, kako bi taj svjedok bez ikakvog straha dao svoj iskaz, a koji je veoma značajan radi obezbjeđenja potrebnih dokaza.

Dakle, shodno članu 120 ZKP-a, ukoliko postoji osnovana bojazan da bi svjedok, davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja, sebe, svog bračnog druga, bliskog srodnika ili njemu blisko lice izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, svjedok može uskratiti iznošenje podataka iz člana 113 st. 3 (koji se odnose na podatke o ličnosti), davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne obezbijedi njegova zaštita.

Zaštita ove kategorije svjedoka sastoji se u posebnim načinima učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku, a to su: saslušanje svjedoka pod pseudonimom, saslušanje uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za promjenu glasa, uređaji za prenos slike i zvuka) i slično.^[48]

ZKP predviđa dva načina skrivanja identiteta zaštićenog svjedoka, i to: 1) prikrivanje samo ličnih podataka navedenih u članu 113 st. 3 ZKP-a, odnosno prikrivanje podataka koji se odnose na ime i prezime, zanimanje, boravište, godinu rođenja i sl.; i 2) prikrivanje i ličnih podataka i lika svjedoka (član 121 st. 2 i 3 ZKP-a). Naime, ako se posebni način saslušanja svjedoka u postupku odnosi samo na prikrivanje podataka iz člana 113 st. 3 ovog zakonika, saslušanje će se sprovesti pod pseudonimom, a u ostalom dijelu saslušanje će se sprovesti prema opštim odredbama ovog zakonika o

saslušanju svjedoka.

Mjere za obezbjeđenje tajnosti podataka o identitetu svjedoka jesu: dužnost svih lica koja o tim podacima imaju saznanja da ih čuvaju kao tajnu, krivična odgovornost za odavanje tajne u slučaju prekršaja te dužnosti, oslovljavanje i potpisivanje svjedoka pseudonimom i izdvajanje i etiketiranje i odvojeno čuvanje zapisnika o saslušanju takvog svjedoka. Tajnost identiteta zaštićenog svjedoka postiže se i posebnim mjerama zaštite izvan krivičnog postupka.

Kada je riječ o donošenju odluke o statusu zaštićenog svjedoka, shodno članu 122 ZKP-a, rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja zaštićenog svjedoka u istrazi donosi sudija za istragu, na predlog svjedoka, okrivljenog, branioca ili državnog tužioca, a na glavnom pretresu vijeće. Predlog mora biti obrazložen.

Prije donošenja rješenja, sudija za istragu će ocijeniti da li je iskaz svjedoka od takvog značaja da mu treba odredi status zaštićenog svjedoka. Radi utvrđivanja tih činjenica, sudija za istragu može odrediti ročište na koje će pozvati državnog tužioca i svjedoka.

Zaštita svjedoka van suda odvija se u skladu sa posebnim Zakonom o zaštiti svjedoka, i to u cilju dokazivanja krivičnih djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore, protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, krivičnih djela koja se vrše na organizovani način i krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža kazna. Ovaj zakon uređuje uslove i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Takođe, predviđeno je da se zaštita i pomoć na zahtjev svjedoka mogu pružiti i njemu bliskom licu. Zaštita svjedoka obezbjeđuje se primjenom programa zaštite svjedoka, koji se primjenjuje samo onda ako bez iskaza svjedoka ne može biti dokazano krivično djelo ili bi njegovo dokazivanje na drugi način bilo otežano. Mjere i radnje koje se preduzimaju na osnovu Zakona ne utiču na prava okrivljenog u krivičnom postupku.

Crna Gora je donijela i **Smjernice o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima za policijske službenike, državne tužioce, sudije**, koje su učinjene transparentnim i isticanjem na internet stranici Vrhovnog suda Crne Gore. Pravni osnov za donošenje Smjernica jeste član 26 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, čijom je ratifikacijom Crna Gora preuzela obavezu da u skladu sa osnovnim principima svog pravnog sistema predvidi mogućnost da se žrtvama trgovine ljudima ne izriču kazne za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one na to bile prisiljene. Posebna vrijednost ovih Smjernica jeste u davanju jasnih i konkretnih uputa praktičarima kako da u praksi prepoznaju situacije u kojima treba primijeniti odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima.

5. Trgovina ljudima sa aspekta prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu

---

Ropstvo, prinudni i obavezni rad zabranjeni su članom 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji glasi:

1. *Niko neće biti držan u ropstvu ili položaju ropske zavisnosti.*
2. *Niko neće biti primoravan da obavlja prinudni ili obavezni rad.*
3. *Za svrhe ovog člana, izraz „prinudni ili obavezni rad” ne obuhvata:*
  - a) *bilo koji rad koji se normalno zahtijeva od osobe koja se nalazi u zatvoru u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije, ili za vrijeme uslovnog otpusta;*
  - b) *službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savjesti, službu koja se zahtijeva umjesto odsluženja vojne obaveze;*
  - c) *bilo koju službu koja se zahtijeva u slučaju vanredne situacije ili nesreće koja prijete opstanku ili dobrobiti zajednice;*
  - d) *rad ili službu koji čine sastavni dio uobičajenih građanskih dužnosti.*

Trgovina ljudima nije izričito zabranjena članom 4 st. 1 Evropske konvencije. Razlog tome treba tražiti u činjenici da je uzor za donošenje Evropske konvencije predstavljala Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine, koja ne predviđa trgovinu ljudima. Ipak, Evropski sud sasvim ispravno zaključuje da je trgovina ljudima obuhvaćena domašajem člana 4 Evropske konvencije, bez posebnog ispitivanja da li se konkretne radnje mogu podvesti pod ropstvo, ropski položaj ili prinudni rad.^[49]

U slučaju *Siliadin protiv Francuske*, podnositeljka predstavke je navela da je za određivanje pojma trgovine ljudima važno konsultovati međunarodne konvencije. U konkretnom slučaju, Sud je smatrao da su od značaja upravo „kriterijumi utvrđeni od strane Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope za identifikaciju savremenih oblika ropstva i ropskog položaja, koji su tijesno povezani sa trgovinom ljudskim bićima, kao i međunarodno priznata potreba da se djeci pruži posebna zaštita zbog njihovog uzrasta i ranjivosti”^[50]

U predmetu *Rancev protiv Kipra i Rusije*^[51], Evropski sud je definisao trgovinu ljudima i izrazio stav da je trgovina ljudima, po samoj svojoj prirodi i eksploataciji kao cilju, zasnovana na vršenju ovlašćenja koja su svojstvena pravu svojine. Ljudi se tretiraju kao roba koja se prodaje i kupuje, koja se podvrgava prisilnom radu, često za vrlo malo ili nimalo novca, najčešće u industriji pornografije i prostitucije, ali i u druge svrhe (vidjeti stavove 85 i 161). Ona podrazumeva stalno praćenje i kontrolu svih aktivnosti žrtve, čije se kretanje često ograničava (vidjeti stavove 85 i 101). Trgovina ljudima podrazumijeva upotrebu sile i prijetnje prema žrtvama, koje žive i rade u lošim uslovima [...].

U istom predmetu,^[52] Evropski sud je zauzeo stav da trgovina ljudima predstavlja prijetnju ljudskom dostojanstvu i osnovnim slobodama žrtava i ne može se smatrati usklađenom sa demokratskim društvom, odnosno vrijednostima koje su naglašene u Konvenciji. U pogledu svoje obaveze da tumači Konvenciju u svjetlu savremenih uslova, Sud smatra neophodnim da identifikuje da li postupanje na koje se odnosi žalba podnosioca predstavlja „ropstvo”, „ropski položaj” ili „prisilni i prinudni rad”. Umesto toga, Sud zaključuje da trgovina ljudima po sebi, u smislu člana 3 (a) Protokola iz Palerma i člana 4 Konvencije za borbu protiv trgovine ljudima, spada u djelokrug člana 4 Konvencije.

Praksa Evropskog suda iznjedrila je pozitivne obaveze država koje proističu iz člana 4 Evropske konvencije, a koje uključuju: uvođenje zakonodavnog i institucionalnog okvira za sprječavanje i borbu protiv trgovine ljudima, pružanje djelotvorne i praktične zaštite žrtvama trgovine ljudima, sprovođenje brze i efikasne istrage, ali i postavljanje standarda za uspostavljanje odgovornosti za nesprovođenje istrage. Ukoliko postoje

indicije da je konkretno lice žrtva trgovine ljudima, vlasti su obavezne da sprovedu djelotvornu istragu koja vodi identifikaciji i kažnjavanju lica, a koja podrazumijeva i prekograničnu saradnju.^[53]

6. Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima

► Opšti podaci o predmetu istraživanju

Predmet istraživanja predstavlja ukupno 18 pravnosnažnih presuda donijetih za krivična djela trgovine ljudima pred nadležnim sudovima, i to u periodu od 2004. do 2019. godine.

Od toga broja, 17 presuda se odnosi na krivično djelo iz člana 444 KZ CG – trgovina ljudima, dok se jedan predmet odnosi na krivični postupak koji je prvobitno bio pokrenut za krivično djelo iz člana 445 KZ CG – trgovina djecom radi usvojenja.^[54]

Statistička obrada podataka pokazuje da se u najvećem broju analiziranih presuda krivični postupak vodio za inkriminaciju iz stava 6 člana 444 KZ CG (sedam predmeta), pet predmeta se odnosilo na osnovni oblik iz stava 1 člana 444, dok su se ostali krivični postupci vodili za djelo iz stavova 2 i 3 člana 444 KZ CG.

Tabela 1: Pregled analiziranih presuda

Oznaka presude:	Naziv suda:	Datum donošenja:
K. br. 35/09	Viši sud u Podgorici	6. 5. 2011.
K. br. 261/09	Viši sud u Podgorici	1. 3. 2010.
K. br. 197/08	Viši sud u Podgorici	16. 2. 2011.

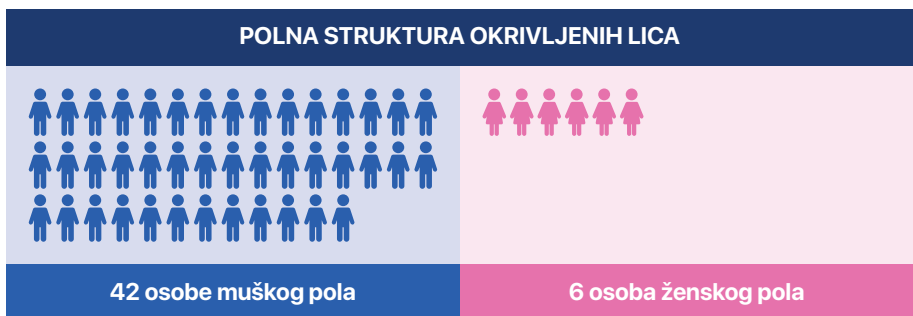
[54] Predmet Višeg suda u Podgorici K. br. 28/08, krivični postupak je pokrenut optužnicom kojom se optuženima prvobitno stavlja na teret izvršenje krivičnog djela trgovina djecom radi usvojenja iz člana 445 KZ CG. Međutim, nakon izmjene optužnice na jednom od glavnih pretresa, okrivljenima je stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela iz člana 218 st. 1 KZ CG – promjena porodičnog stanja.

Oznaka presude:	Naziv suda:	Datum donošenja:
Kž. br. 470/08 ^[55]	Viši sud u Podgorici	13. 2. 2009.
K. br. 267/07	Viši sud u Podgorici	3. 6. 2008.
K. br. 6/13	Viši sud u Podgorici	18. 11. 2013.
K. br. 271/08	Viši sud u Podgorici	2. 7. 2009.
Ks. br. 2/10	Viši sud u Podgorici	28. 4. 2010.
K. br. 201/07	Viši sud u Podgorici	9. 3. 2013.
K. br. 28/08	Viši sud u Podgorici	24. 7. 2009.
K. br. 19/12	Viši sud u Podgorici	10. 6. 2013.
K. br. 87/17	Viši sud u Podgorici	16. 4. 2019.
Ks. br. 3/09	Viši sud u Bijelom Polju	29. 9. 2009.
Ks. br. 12/12 ^[56]	Viši sud u Bijelom Polju	3. 12. 2012.
K. br. 55/08	Viši sud u Bijelom Polju	19. 5. 2009.
K. br. 9/1332	Osnovni sud u Podgorici	15. 12. 2010.
K. br. 05/1087	Osnovni sud u Podgorici	28. 9. 2006.
K. br. 05/789	Osnovni sud u Podgorici	23. 12. 2005.
K. br. 54/11	Osnovni sud u Ulcinju	23. 9. 2014.
K. br. 78/09	Osnovni sud u Rožajama	15. 5. 2009.

a. Profil okrivljenih i osuđenih lica

Slika 1: Polna struktura

[55] Kž. br. 470/08, Apelacioni sud Crne Gore je djelimično uvažio žalbu optuženog S. S. i njegovog branioca i preinačio presudu Višeg suda u Podgorici K. br. 2567/07 od 3. 6. 2008. .

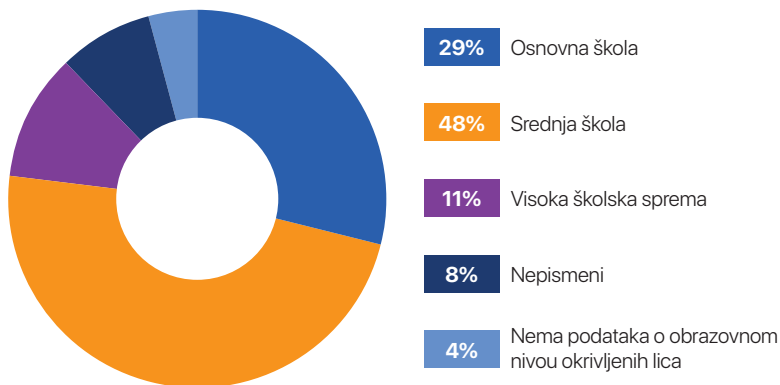
[56] Presudom Višeg suda u Bijelom Polju Ks. 12/12 djelimično se stavlja van snage presuda ovog suda Ks. br. 3/09 od 29. 9. 2009 godine, u pogledu odluke o krivičnoj sankciji za jednog od optuženih u ovom predmetu.

POLNA STRUKTURA OSUĐENIH LICA

Analiza podataka nam govori da su okrivljeni protiv kojih se vodio postupak za krivično djelo trgovine ljudima u najvećem broju slučajeva muškarci. Preciznije, od ukupno 48 okrivljenih lica, njih 42 (87%) bili su muškog pola, a šest (13%) bile su žene. Kada je riječ o osuđenim licima, od ukupno njih 40, za koje su sudovi donijeli osuđujuće odluke, muškarci čine 85%, a žene 15%.

Slika 2: Stepen obrazovanja okrivljenih lica

Na osnovu analize dostupnih podataka, proizlazi da su okrivljeni protiv koji se vodio krivični postupak pretežno lica sa završenom srednjom školskom spremom (48%), zatim slijede okrivljeni koji imaju završenu osnovnu školu (29%), njih 5 (11%) završili su neki fakultet, nepismena su četiri lica, dok za dva lica nije bilo podataka o stepenu obrazovanja.

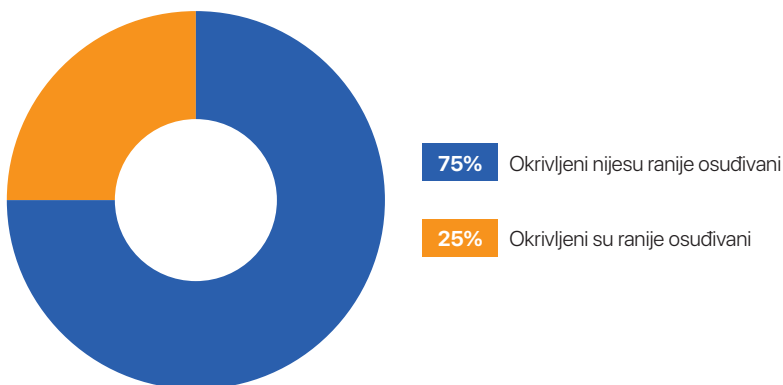
Tabela 2: Državljanstvo okrivljenih lica

Crna Gora	Srbija	Republika Kosovo	Ukrajina	Bez državljanstva
31	8	7	1	1

Kada je riječ o državljanstvu okrivljenih lica protiv kojih je vođen krivični postupak, jasno se vidi da od ukupno 48 lica preovlađuju državljani Crne Gore, i to njih 31, zatim slijede državljani Republike Srbije (8), Republike Kosova (7), jedno lice iz Ukrajine, dok je jedno lice bilo bez državljanstva.

Dakle, slijedi zaključak da su okrivljeni najčešće crnogorskog državljanstva.

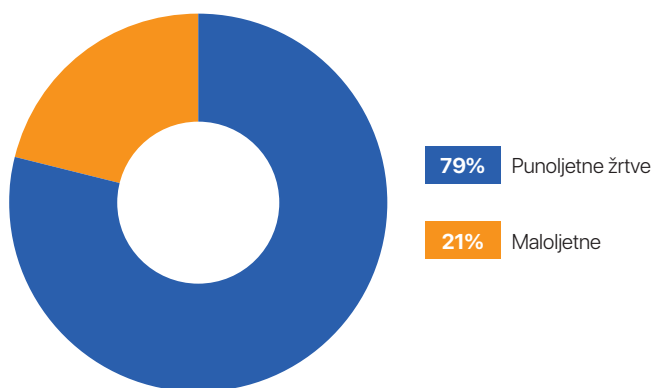
Slika 3: Ranija osuđivanost okrivljenih lica

Analizom presuda na osnovu podataka datih prema kaznenoj evidenciji, zaključujemo da je **12** (dvanaest) okrivljenih lica, od ukupno 48 okrivljenih lica, ranije osuđivano za ista ili različita krivična dijela, dok njih **36** (trideset šest) nije.^[57]

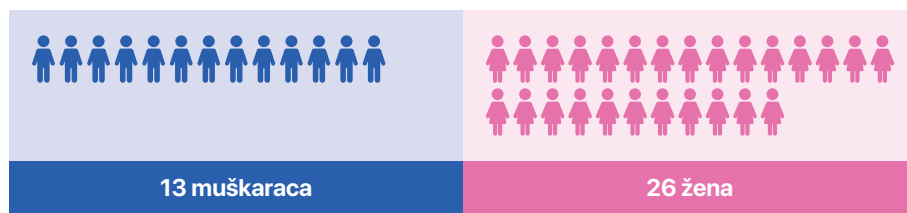
b. Profil žrtava

Slika 4: Starost žrtava

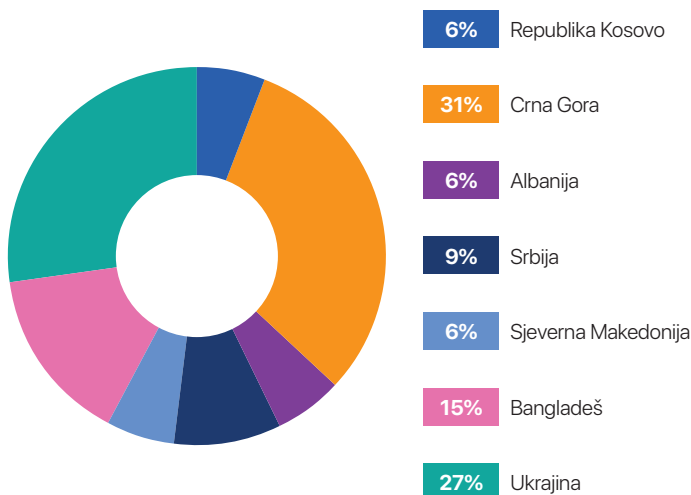
Na osnovu 18 analiziranih presuda, proizlazi podatak da je od ukupnog broja identifikovanih žrtava (39), punoljetnih bilo 31, dok je maloljetnih bilo ukupno osam, sve su bile ženskog pola, a identifikovane su kao žrtve u sljedećim predmetima: K. br. 261/03, K. br. 267/07, K. br. 6/13, K. br. 5/1332, K. br. 28/08, K. br. 197/08 i K. br. 87/17.

Slika 5: Pol žrtava

Na osnovu prikazane slike, može se vidjeti da trgovina ljudima ima jasnu rodnu dimenziju. Od ukupno 39 žrtava identifikovanih sudskim presudama, njih 26 su ženskog pola, dok je 13 žrtava bilo muškog pola.

Slika 6: Državljanstvo žrtava

U pogledu državljanstva žrtava,^[58] statistika pokazuje da najveći broj žrtava potiče iz Crne Gore i Ukrajine, zatim slijede žrtve koje su državljani: Bangladeša, Srbije, Sjeverne Makedonije, Republike Kosova i Albanije.

Iako značajan broj žrtava čine crnogorski državljani, podaci pokazuju da se u većem broju slučajeva radi o krivičnim djelima trgovine ljudima sa prekograničnim elementima.

c. Trajanje krivičnih postupaka

Zakon o krivičnom postupku kao osnovni princip utvrđuje pravo optuženog na suđenje u najkraćem mogućem roku, kao i obavezu sudova da vode postupak bez nepotrebnih odlaganja i da spriječe svaku zloupotrebu prava stranaka u postupku.

Shodno praksi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, u krivičnom postupku vrijeme teče od trenutka kada nadležni organ pokrene „krivičnu prijavu” protiv nekog lica. Reč „krivična prijava” u smislu člana 6 st. 1 ne označava trenutak kada se u krivičnom postupku pred domaćim sudom

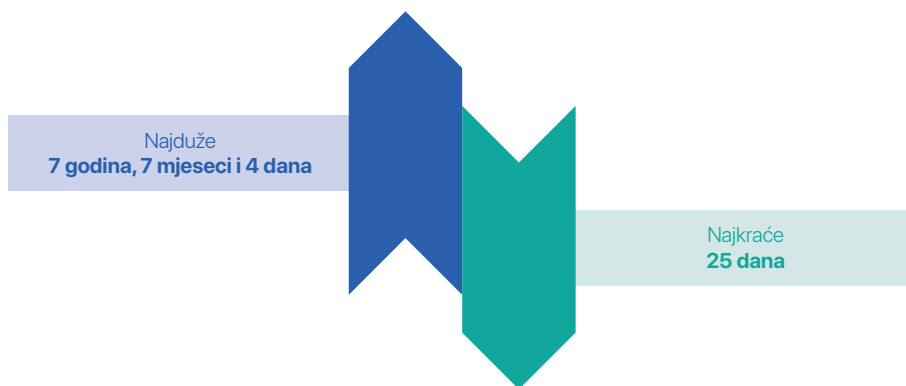
[58] Za šest žrtava nije bilo moguće utvrditi državljanstvo na osnovu same presude.

podigne formalna optužnica. Prije bi se moglo reći da vrijeme počinje da teče od datuma hapšenja, datuma kada je lice o kome je riječ zvanično obaviješteno da će biti krivično gonjeno ili od datuma kada započne predistražni postupak u kome se ukazuje na to da je dato lice osumnjičeno. Prema tome, riječ „krivična prijava” označava zvanično obavještenje koje nadležni organ daje licu o kome je riječ, informišući ga da postoji mogućnost da je počinilo „krivično delo”. Prema tumačenju Suda, riječ „prijava” obuhvata i „ostale mjere koje impliciraju da takvi navodi postoje i koje bitno utiču na položaj osumnjičenog”^[59]

U skladu sa članom 6 Aneksa Sporazuma o međusobnoj saradnji u oblastima prevencije, krivičnog gonjenja i zaštite potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima, sudije će u skladu sa Zakonom, prilikom postupanja po predmetima, prioritet dati rješavanju predmeta trgovine ljudima.

Iako za ocjenu „razumnog roka” vrijeme koje se uzima u razmatranje počinje teći mnogo ranije, od inicijalnih radnji u jednom krivičnom postupku, ovim istraživanjem mjereno je vrijeme trajanja postupka od podizanja optužnice do donošenja prvostepene presude.

Slika 7: Trajanje krivičnog postupka

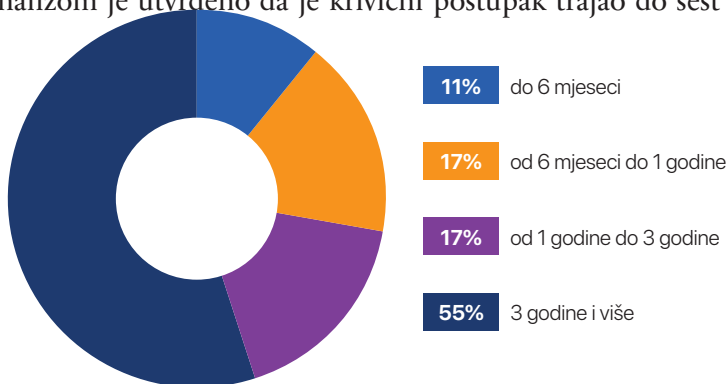
Kao što se može vidjeti na osnovu gore prikazane slike, vrijeme trajanja krivičnog postupka kretalo se od sedam godina i sedam mjeseci, koliko je najduže trajao postupak u predmetu koji se vodio pred Višim sudom u Podgorici pod poslovnom oznakom K. br. 78/09, do 25 dana, što je najkraće uočeno vrijeme trajanja krivičnog postupka u predmetu koji se vodio pred

Osnovnim sudom u Ulcinju pod poslovnom oznakom K. br. 54/14.

Krivični postupci su na nivou svih sudova u prosjeku trajali **dvije godine, deset mjeseci i 6 dana**.

Slika 8: Vrijeme trajanja postupka na nivou svih sudova

Analizom je utvrđeno da je krivični postupak trajao do šest mjeseci u

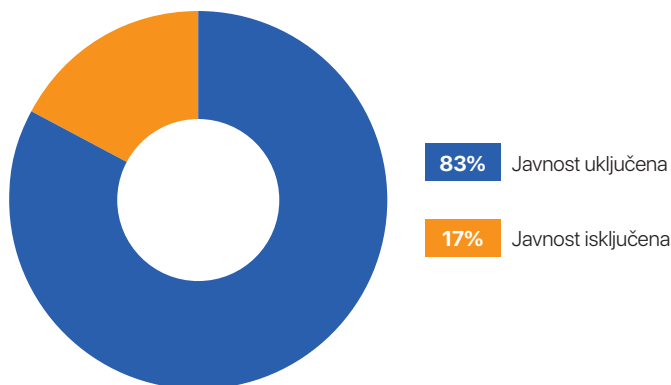
dva predmeta, od šest mjeseci do jedne godine u tri predmeta, od jedne do tri godine u tri predmeta, dok je u najvećem broju slučajeva (10 predmeta) trajao više od tri godine.

Kada govorimo o postupcima koji su trajali tri godine i duže (na grafikonu označeno ljubičastom bojom), najkraće trajanje postupka bilo je tri godine, dva mjeseca i 15 dana, dok je najduže uočeno trajanje postupka iznosilo sedam godina, sedam mjeseci i četiri dana.

d. Javnost suđenja

Ranije je bilo govora o tome da je u krivičnom postupku opšte pravilo da je glavni pretres javan i da mu mogu prisustvovati sva punoljetna lica. ZKP predviđa i da se javnost može isključiti sa glavnog pretresa ako je to potrebno radi čuvanja tajne, javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloljetnika ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog (član 314 ZKP-a).

Slika 10: Javnost suđenja

Kada govorimo o javnosti glavnih pretresa koji su se vodili pred nadležnim sudovima za predmete trgovine ljudima, analizom dolazimo do podatka da je u 14 (četrnaest) od ukupno 18 (osamnaest) obrađenih presuda javnost bila uključena u praćenje glavnog pretresa, dok je u četiri (4) predmeta, oznaka K. br. 267/07, K. br. 6/13, K. br. 271/08 i K. br. 87/17, sud donio rješenje o isključenju javnosti iz zakonom propisanih razloga.

U svim tim predmetima, sud je isključio javnost za cio tok glavnog pretresa, u skladu sa članom 314 ZKP-a, i to radi zaštite interesa maloljetnih lica i njihovog porodičnog života.

e. Naknada štete tokom krivičnog postupka

Analiza presuda nam govori da je od ukupno 39 žrtava identifikovanih sudskim presudama, njih ukupno devet (9) istaklo imovinsko-pravni zahtjev tokom krivičnog postupka. Ipak, nijedna žrtva trgovine ljudima nije ostvarila naknadu štete kroz krivični postupak. U svim tim slučajevima, žrtve su upućivane na parnicu radi ostvarivanja svog zahtjeva, kao što je uočeno, primjera radi, u presudi Višeg suda u Podgorici, K. br. 19/12: „Shodno čl. 239 ZKP-a, oštećena S. Lj. upućena je na parnicu, da u istoj ostvari imovinsko-pravni zahtjev postavljen u odnosu na optužene, jer činjenice utvrđene u krivičnom postupku nisu pružale pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, a njihovo utvrđivanje bi vodilo znatnom odugovlačenju postupka.”

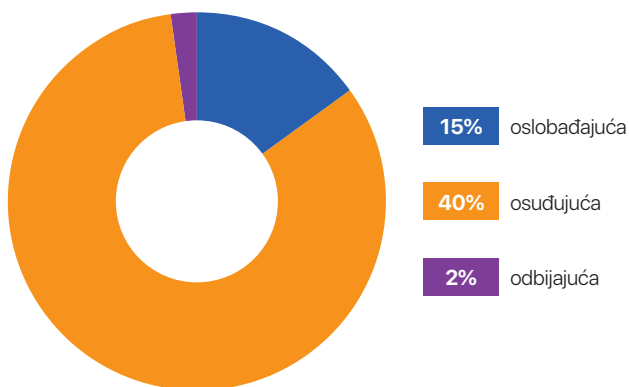
U nekim slučajevima, sud je oštećene uputio na ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u parnici, jer isti nije bio precizno opredijeljen, kao što je to slučaj u predmetu K. br. 87/17.

Dakle, podaci iz prakse nam ukazuju na to da se naknada štete rijetko ostvaruje tokom krivičnog postupka, zbog toga što bi to vodilo odugovlačenju postupka, te se iz tog razloga oštećeni, odnosno žrtva redovno upućuje na parnični postupak radi ostvarivanja adekvatne naknade. Ovo tim prije što je u pravcu utvrđivanja naknade potrebno sprovesti odgovarajuća medicinska vještačenja, što vodi dužem trajanju postupka.

U cilju prevazilaženja problema u praksi, a koji se odnose na dugo trajanje postupaka za ostvarivanje naknade za žrtve nasilja, treba ići u pravcu uvođenja naknade od strane države. Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, koji je Crna Gora donijela 2015. godine, predviđa mogućnost nadoknade štete od strane države. Dostupnost mehanizma za naknadu od države, radi ublažavanja odsustva naknade štete koju treba da plati učinilac, obaveza je države u skladu sa Konvencijom Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (član 15), Evropskom konvencijom o naknadi štete žrtvama nasilnih zločina (član 2), kao i Konvencijom Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (član 30).

f. Vrste sudskih odluka prema licima

Slika 11: Vrste sudskih odluka

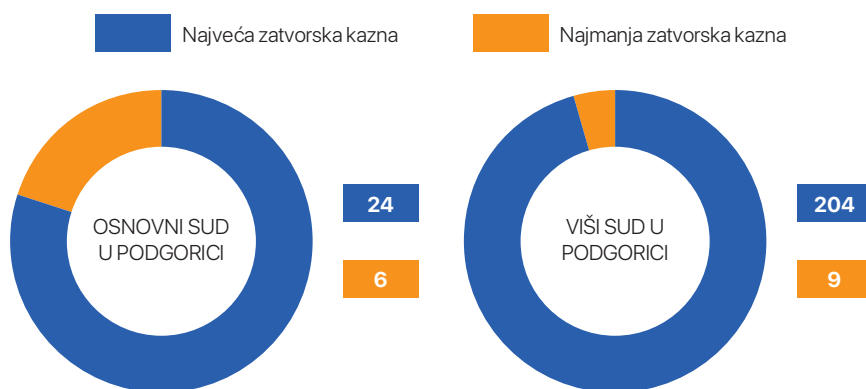
Na osnovu gore prikazanog grafikona, jasno je uočljivo da u strukturi sudskih odluka dominantno mjesto zauzimaju osuđujuće odluke. Od ukupno 48 okrivljenih lica protiv kojih se vodio krivični postupak, sudovi su 40 lica oglasili krivim i osudili na kazne zatvora, dok su za sedam lica donijeli oslobađajuće odluke, a u odnosu na jedno lice donijeta je odbijajuća odluka zbog odustanka zastupnika optužbe od krivičnog gonjenja protiv okrivljenog.

Kada je riječ o strukturi osuđujućih odluka, u svim analiziranim predmetima okrivljenima su izrečene kazne zatvora, a osim te krivične sankcije, uočeno je izricanje dvije mjere bezbjednosti, i to: mjere oduzimanja predmeta u predmetu Višeg suda u Podgorici Ks. 2/2010, i to u odnosu na tri lica, i mjere bezbjednosti obavezno liječenje narkomana i oduzimanje mobilnih telefona u predmetu Višeg suda u Podgorici K. br. 87/17.

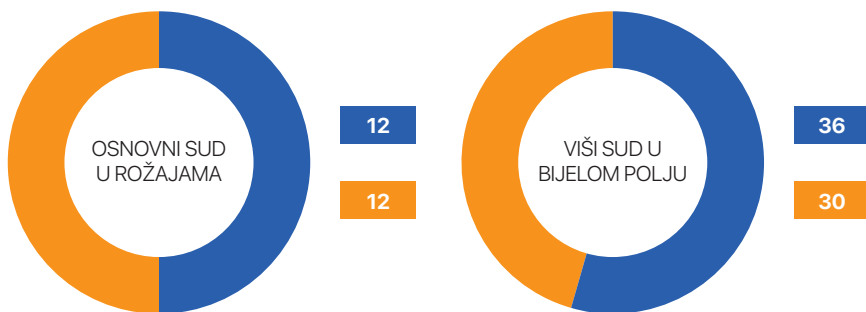
Tabelarni prikaz izrečenih kazni zatvora po sudovima

Naziv suda:	Najveća zatvorska kazna:	Najmanja zatvorska kazna:
Osnovni sud u Podgorici	2 godine	6 mjeseci
Viši sud u Podgorici	17 godina	9 mjeseci
Osnovni sud u Rožajama ^[60]	1 godina	1 godina
Viši sud u Bijelom Polju	3 godine	2 godine i 6 mjeseci

Kazne zatvora (prikaz u MJESECIMA)

[60] U predmetu K. br. 78/09 sve četiri izrečene kazne bile su u visini od jedne godine.

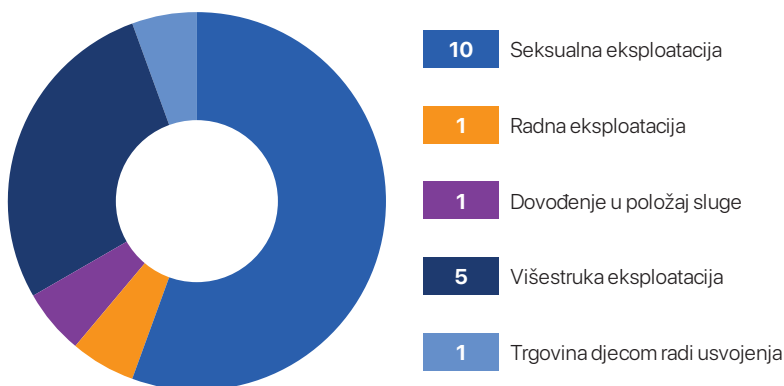
Napomena: Isključivo za potrebe izrade tabela u tehničkom smislu za prikaz trajanja kazni zatvora korišćene su referentne vrijednosti izražene u mjesecima.

Na osnovu gore prikazanih grafikona, može se vidjeti kako se kretao raspon izrečenih kazni zatvora na nivou svih sudova za krivična djela trgovine ljudima.

Najstrože krivične sankcije koje su izrečene za ovo krivično djelo jesu kazne zatvora utvrđene presudom Višeg suda u Podgorici K. br. 87/17 od 16. 4. 2019. godine, kojom su dva lica osuđena na **jedinstvene kazne zatvora u trajanju od 17 i 15 godina**, zbog krivičnih djela trgovine ljudima i silovanja.

Sa druge strane, najblaža krivična sankcija koja je zabilježena u sudskoj praksi za ovo krivično djelo jeste **kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci**.

g. Vrste eksploatacije

Kada govorimo o vrstama eksploatacije žrtava trgovine ljudima u Crnoj Gori, jasno je uočljivo, na osnovu gore prikazane slike, da je dominantan tip eksploatacije seksualna eksploatacija, koja se javlja u ukupno 10 predmeta. Ostali oblici koji se pojavljuju jesu: eksploatacija žrtava u svrhu prinudnog rada (jedan predmet^[61]), jedan slučaj eksploatacije u cilju dovođenja u položaj sluge, kao i jedan slučaj u cilju trgovine djecom radi usvojenja. U pet predmeta primijećena je višestruka eksploatacija žrtava trgovine ljudima. Ostali oblici iskorišćavanja žrtava – radi oduzimanja djelova tijela, radi prosjačenja i radi sklapanja prinudnog braka – nijesu zabilježeni u analiziranim sudskim odlukama.

Seksualna eksploatacija je najzastupljeniji oblik ne samo u Crnoj Gori već i na globalnom nivou. Prema podacima iz Izvještaja Evropske komisije o napretku u borbi protiv trgovine ljudima,^[62] najčešće prijavljeni oblik i dalje je trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja. U periodu od 2015. do 2016. godine, registrovano je 9.759 žrtava seksualnog iskorišćavanja, tj. više od polovine (56%) registrovanih žrtava svih oblika iskorišćavanja, a većinom je bila riječ o djevojčicama i ženama (95% registrovanih žrtava seksualnog iskorišćavanja). Zabilježen je nagli porast broja žena i djevojčica koje su žrtve trgovanja ljudima putem srednjosredozemne rute radi seksualnog iskorišćavanja u EU. Žrtve se iskorišćavaju u seksualnoj i zabavnoj industriji, što je olakšano brzim razvojem tehnologije, te upotrebom interneta za usluge oglašavanja i regrutovanja žrtava. Zabilježene nove pojave uključuju pornografiju, upotrebu internetskih kamera s prenosom uživo, te zlostavljanje djece uživo na daljinu. Oko četvrtina (26%) registrovanih žrtava bila je žrtva trgovanja ljudima u svrhu iskorišćavanja radne snage. Žrtve iskorišćavanja radne snage češće su muškarci (80% registrovanih žrtava), no u nekim djelatnostima to su uglavnom žene (primjera radi, u području rada u domaćinstvu). Nekoliko država članica je izvijestilo da je trgovanje ljudima u svrhu iskorišćavanja radne snage u porastu.

---

[61] Radna eksploatacija se pojavljuje kao oblik iskorišćavanja i u sklopu višestruke eksploatacije u tri predmeta.

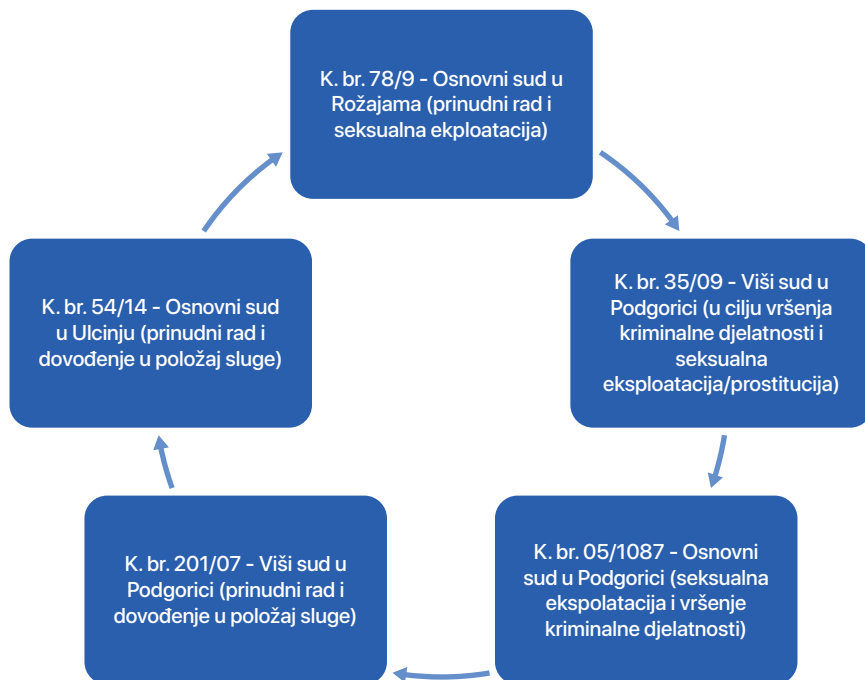
Prema Europolu,^[63] „organizovane kriminalne grupe odgovaraju na rastuću potražnju za jeftinom radnom snagom u mnogim državama članicama, te iskorišćavaju razlike u radnom zakonodavstvu kako bi organizovale iskorišćavanje žrtava u sivoj zoni između zakonitog zapošljavanja i iskorišćavanja radne snage”. Žrtve se iskorišćavaju u sektorima građevinarstva, poljoprivrede i šumarstva, proizvodnje, posluživanja hrane, čišćenja i kućnih poslova, zabave, ribarstva, ugostiteljstva, maloprodaje i prevoza. U brojnim izvještajima država članica i doprinosima civilnog društva, upućuje se na ulogu inspektora rada u otkrivanju žrtava i/ili na potrebu za pojačanom saradnjom organa krivičnog gonjenja i inspektorata rada.

Analizom presuda primjećuje se da se seksualna eksploatacija najčešće vrši zloupotrebom teških prilika, dovodenjem u zabludu i zloupotrebom povjerenja žrtava. Jedan od primjera koji ilustruje radnju izvršenja u svrhe seksualne eksploatacije nalazimo u presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 267/2007, kojom je utvrđeno da je optuženi S. S. kriv jer je: *„u periodu od kraja septembra do 17. 10. 2004. godine u Podgorici zloupotrebom teških prilika u kojima se nalazila oštećena – maloljetna M. D. i zloupotrebom povjerenja koje je oštećena imala prema njemu, držao u svom stanu u cilju prostitucije, na način što je znajući da je oštećena došla iz Niša, da je nezaposlena i da nema novca za hranu i stan ponudio joj da boravi u njegovom stanu u ulici D. O., dok ne obezbijedi posao, na šta je oštećena vjerujući mu pristala, a kada se oštećena uselila u njegov stan rekao joj da mu duguje novac za stan i hranu, da bi zatim u ovom stanu, a potom u stanu u ul. VI X, u više navrata dovodio muškarce koji su mu za seksualne usluge koje im je oštećena po nalogu okrivljenog morala pružati, davali novac koji je on zadržavao za sebe, a kada je 17. 10. 2004. godine htjela da ode iz njegovog stana kako bi se zaposlila kao konobarica u kafani vlasništvo G. M., nije joj dozvolio da uzme svoju garderobu i mobilni telefon, pokušavajući da je na taj način zadrži u svom stanu.”*

---

[63] <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>.

Takođe, u sljedećim predmetima utvrđeno je da je postojala višestruka eksploatacija žrtava:

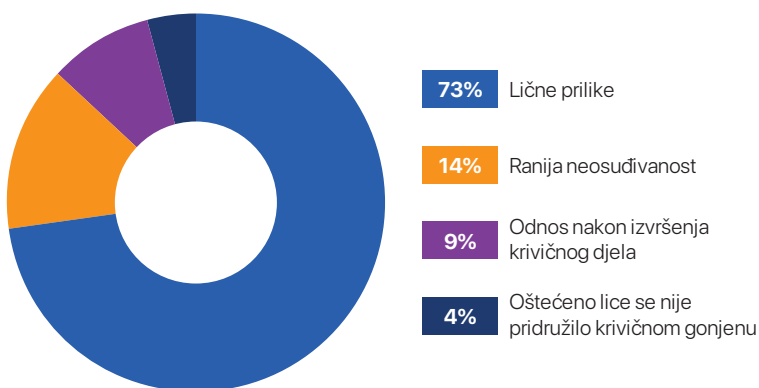
Slijedi i primjer višestruke eksploatacije žrtve iz presude Osnovnog suda u Rožajama poslovne oznake K. br. 78/09, kojom je utvrđeno da su optuženi (tri lica) krivi jer su: „[...] u vremenu od novembra 2008. g. do polovine januara 2009. godine u Rožajama, zajednički, silom, prijetnjom, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom teških prilika drugog, u ugostiteljskom objektu – kafani „A.” lociranoj u Ul. „J. K.” u Rožajama, držali žensko lice D. M. – državljanku Republike Srbije, u cilju prinudnog rada i prostitucije, na način što je S. kao vlasnik navedenog ugostiteljskog objekta zaposlio na radnom mjestu konobarice, za koji rad joj nije isplaćivao zaradu, nakon čega su je tukli i prijetili joj, a zatim je **predavali radi vršenja prostitucije NN licima.**”

h. Sudsko odmjeravanje kazne

Osnovni kriterijum za redovno odmjeravanje kazne, tj. odmjeravanje kazne koja se kreće u okviru propisane kazne za određeno krivično djelo jesu propisana kazna, svrha kažnjavanja i olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Prilikom odmjeravanja kazne, sud mora u prvom redu voditi računa o propisanoj kazni za učinjeno krivično djelo. Treći kriterijum, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, služi tome da se u okviru propisane kazne, a vodeći računa o svrsi kazne, dođe do tačno određene kazne, tj. te okolnosti predstavljaju neposredan osnov za odmjeravanje kazne.^[64]

U ovom dijelu može se vidjeti kako su sudovi, primjenjujući opšta pravila o odmjeravanju kazne učiniocu djela, cijenili nađene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, koje od njih se najčešće pojavljuju u analiziranim sudskim odlukama, kao i u kojoj mjeri se prilikom odmjeravanja kazne primjenjuje institut ublažavanja kazne. U nastavku slijedi prikaz svih okolnosti koje su cijenjene u posmatranim predmetima.

Slika 12: Primjena olakšavajućih okolnosti

Kada je riječ o primjeni **olakšavajućih okolnosti**, u analiziranim sudskim odlukama je uočeno da sudovi kao olakšavajuće okolnosti prilikom odmjeravanja kazne osuđenom licu navode sljedeće činjenice: lične prilike učinioca, pod kojima podrazumijevaju: porodične prilike optuženog

(bračni status,^[65] roditeljstvo); zdravstveno stanje; starosnu dob (mladost ili starija životna dob); nezaposlenost; slabo imovinsko stanje; činjenicu da se žrtva nije pridružila krivičnom gonjenju; odnos prema učinjenom djelu (priznanje krivice i okolnosti pod kojima je djelo učinjeno); činjenicu da optuženi nije prethodno osuđivan, kao i držanje učinioca posle izvršenja krivičnog djela (korektno, držanje pred sudom).

Na osnovu gore prikazane slike, jasno je uočljivo da su sudovi kao olakšavajuće okolnosti na strani učinioca u najvećem broju slučajeva cijenili lične prilike (73%); zatim – raniji život učinioca, odnosno njegovu neosuđivanost (14%); držanje nakon učinjenog djela (9%); i, u najmanjem broju slučajeva, nađeno je da je sud kao olakšavajuću okolnost cijenio činjenicu da se žrtva nije pridružila krivičnom gonjenju (4%).

Navedeni podaci vode do zaključka da sudovi prilikom odmjeravanja kazne ličnim prilikama učinioca djela, kao olakšavajućim okolnostima, pridaju najveći značaj.

Lične prilike predstavljaju okolnosti i uslove u kojima učinilac krivičnog djela živi i radi. Svakako da ove okolnosti jesu značajne, ali ova Analiza pokazuje i postojanje nedovoljno obrazloženih sudskih odluka, jer često izostaju detaljne analize sa navođenjem konkretnih i valjanih razloga zbog kojih neku činjenicu treba kvalifikovati kao olakšavajuću. Primjera radi, u jednoj analiziranoj sudskoj odluci, sud je kao olakšavajuću okolnost, između ostalog, cijenio to što je okrivljeni oženjen i otac dvoje djece, ne navodeći pritom da li su u pitanju maloljetnici koje je okrivljeni dužan da izdržava.

Takođe, često izostaje obrazloženje u vezi sa razmatranjem olakšavajućih okolnosti i njihove veze sa počinjenim krivičnim djelom i konkretnim učiniocem.

Prilikom odmjeravanja kazne kod krivičnih djela trgovine ljudima koja se najčešće vrše u cilju seksualnog iskorišćavanja žrtava, sudovi moraju biti oprezni prilikom vrednovanja kao olakšavajuće okolnosti činjenice da je

---

[65] U predmetu KS. br. 2/10, sud je kao olakšavajuću okolnost cijenio to što je okrivljenom za vrijeme trajanja krivičnog postupka umrla supruga.

okrivljeni porodičan čovjek koji ima djecu, što je apsurdno naročito kada se u ulozi oštećenih lica nađu maloljetnici, jer bi se upravo od porodičnih ljudi očekivalo poštovanje osnovnih društvenih vrijednosti koje su zaštićene krivičnim pravom.

Kada je riječ o primjeni **otežavajućih okolnosti**, Analiza pokazuje da se kao otežavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne najčešće uzimala ranija osuđivanost optuženih za ista ili neka druga krivična djela. Preciznije, sudovi su navedenu činjenicu cijenili kao otežavajuću za ukupno 12 učinilaca krivičnog djela trgovine ljudima. Takođe, često se u sudskim odlukama navodi da nijesu nađene otežavajuće okolnosti na strani okrivljenih (12 slučajeva), dok su se u dva slučaja kao otežavajuće okolnosti cijenile okolnosti pod kojima je djelo učinjeno.

Primjećuje se i uopšteno navođenje nekih otežavajućih okolnosti, za koje izostaje valjano i konkretno obrazloženje u čemu se one sastoje. Primjera radi, u jednoj analiziranoj presudi navodi se da je sud za dva lica prilikom odmjeravanja kazne „[...] kao otežavajuće okolnosti cijenio okolnosti pod kojima je krivično djelo trgovine ljudima učinjeno, a koje se u odnosu na ovog okrivljenog ogledaju u njegovim radnjama koje je preduzeo prilikom izvršenja krivičnog djela.”

Na osnovu izloženog, proizlazi da sudovi, prilikom odmjeravanja kazne, u većoj mjeri uzimaju u razmatranje olakšavajuće nego otežavajuće okolnosti na strani osuđenog, a da u korpusu olakšavajućih okolnosti centralno mjesto zauzimaju lične prilike učinioca.

► Institut ublažavanja kazne

Ono što je takođe primijećeno u analiziranim presudama jeste da su sudovi često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne, u slučajevima kada su nađene naročito olakšavajuće okolnosti na strani osuđenog lica i kada je sud cijenio da će se i sa ublaženom kaznom u konkretnom slučaju postići svrha kažnjavanja, i to u sljedećim presudama:

- u predmetu K. br. 267/07 ublažena je kazna u odnosu na 1 lice;
- u predmetu K. br. 201/07 ublažena je kazna u odnosu na 4 lica;

- u predmetu K. br. 19/12 ublažena je kazna u odnosu na 6 lica;
- u predmetu K. br. 6/13 ublažena je kazna u odnosu na 1 lice;
- u predmetu Ks. br. 2/10 ublažena je kazna u odnosu na 1 lice;
- u predmetu Ks. br. 3/09 ublažena je kazna u odnosu na 3 lica;
- u predmetu K. br. 789/ 05 ublažena je kazna u odnosu na 1 lice.

Zaključuje se da sudovi često koriste institut ublažavanja kazne, koji je primjenjen u ukupno sedam predmeta, odnosno u odnosu na 17 lica.

Primjera radi, u presudi Višeg suda u Podgorici K. 6/13, stoji: „[...] kako navedene olakšavajuće okolnosti po svojoj sveukupnosti imaju karakter osobito olakšavajuće okolnosti, to mu je sud ublažio kaznu ispod granice koja je zakonom propisana i izrekao u visini od tri godine i šest mjeseci koja odgovara granici ublažavanja za predmetno krivično djelo (član 45 i 46 KZ) smatrajući da će se sa tako odmjerenom kaznom u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija (član 4 KZ) postići i svrha kažnjavanja, čiji je cilj sprječavanje učinioca da čini krivična djela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična djela, uticanje na druge da ne čine krivična djela, kao i da se tom kaznom izražava istovremeno i društvena osuda za učinjeno krivično djelo i obaveza poštovanja zakona, odnosno jača moral i utiče na razvijanje društvene odgovornosti (član 32 KZ).”

Bitno je pomenuti uporedno rješenje koje nalazimo u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije, gdje postoji izuzetak od ublažavanja kazne kada se pored ostalih krivičnih djela radi i o krivičnom djelu trgovine ljudima.^[66] Naime, članom 57 Krivičnog zakonika Republike Srbije propisano je da se kazna ne može ublažiti za krivično djelo trgovine ljudima.

► Službe za podršku svjedocima/oštećenim i žrtvama u predmetima trgovine ljudima i Informator za žrtve trgovine ljudima

---

Težeći ispunjavanju najboljih standarda zaštite žrtava, crnogorsko sudstvo je osnovalo Službe za podršku oštećenima/svjedocima u predmetima trgovine ljudima, nasilja u porodici i krivičnih djela protiv polnih sloboda, i to u svim crnogorskim sudovima nadležnim za postupanje u ovim predmetima. Usluge koje pružaju posebno ovlašćena lica u Službama za podršku treba da služe, koliko god je to moguće, smanjivanju tzv. sekundarne viktimizacije žrtava na sudu, kao i tome da se prava svih žrtava poštuju bez diskriminacije po bilo kakvom osnovu.

Imalo se u vidu da se uloga suda ne smije svoditi samo na ocjenu svih iznijetih dokaza i donošenje odluke o krivici ili nevinosti optuženoga. Od posebnog je značaja i da se obezbijedi da oštećeni kao tužilac (ili svjedok) ne osjeća nelagodu zbog pojavljivanja na sudu. U tome se ogleda značajna uloga Službi za podršku, koje imaju za zadatak da obezbijede da se sve žrtve osjećaju sigurno pred sudom, da ne budu izložene prijetnjama prije, tokom i nakon suđenja.

Služba ima zadatak da pruži podršku žrtvama, da ih informiše u vezi sa radom suda, o njihovim pravima i obavezama u postupku, mjerama zaštite i drugim pitanjima koja se tiču svjedočenja pred sudom i zaštite od nasilja u porodici i trgovine ljudima.

Poštujući standarde o pravu na informisanost žrtava trgovine ljudima, Vrhovni sud Crne Gore je u saradnji sa partnerskom organizacijom NVO Centar za ženska prava, u martu 2017. godine, izdao dopunjeno i inovirano izdanje *Informatora za svjedoke/oštećene žrtve nasilja u porodici i trgovine ljudima*^[67]. Informator služi davanju odgovora na sva pitanja koja se tiču učestvovanja u sudskom postupku u ulozi svjedoka/oštećenog, o njihovim pravima i obavezama, vrsti podrške koju pružaju zaposleni u Službama, kao i kontakt podatke o odgovornim osobama koje su zadužene za tu vrstu pomoći.

► Koju vrstu podrške pružaju Službe^[68] ?

- *Praktične informacije u vezi sa radom suda, krivičnim i prekršajnim postupkom, mjestom sjedenja u sudnici, Vašim pravima i obavezama kao oštećenog/e, svjedoka/svjedokinje, mjerama zaštite i drugim pitanjima koja se tiču Vašeg pojavljivanja i svjedočenja pred sudom i zaštite od nasilja ili trgovine ljudima.*
- *Emocionalnu podršku i pratnju tokom svjedočenja.*
- *Dočekuju svjedoke žrtve pri ulasku u sud, borave s žrtvama tokom suđenja u posebnoj čekaonici i sudnici.*
- *Obezbjedujemo uslove za sigurno i bezbjedno svjedočenje, odnosno zaštitu od fizičkih nasrtaja ili vrijeđanja prije i nakon suđenja u prostorijama suda.*
- *Sarađujemo sa policijom, centrima za socijalni rad, sudovima i organizacijama civilnog društva kako bi Vam obezbijedili sveobuhvatnu podršku.*
- *Sarađujemo sa zatvorima i odjeljenjem za uslovni otpust.*
- *Obavještavamo o otpustu počinitelaca nasilja ili trgovine ljudima sa izvršavanja kazne zatvora.*

Analiza podataka dobijenih od sudova govori da su se žrtve/svjedoci veoma rijetko obraćali ovim Službama, i to ne samo kada je riječ o žrtvama trgovine ljudima već i kada se radi o žrtvama drugih oblika kriminaliteta, kao što su žrtve nasilja u porodici. Čini se da osnovni razlog tome jeste neinformisanost građana o postojanju ovih Službi.

Zbog toga je potrebno obezbjeđivanje većeg protoka informacija o postojanju Službi, a kako bi se obezbjedilo podizanje nivoa svijesti opšte javnosti, pa i svjedoka/oštećenih navedenim krivičnim djelima, i to putem isticanja letaka, plakata i drugog informativnog materijala u sudstvu, tužilaštvu, policiji, domovima zdravlja i bolnicama. Taj materijal bi trebalo da bude jednoobraznog formata i sadržaja.

Kako žrtve mogu kontakt sa Službom ostvariti i prije zvaničnog otpočinjanja krivičnog postupka, preporučuje se da i ostali akteri u sistemu zaštite žrtava trgovine ljudima, dakle, ne samo sudije, upućuju žrtve na ove Službe.

---

[68] Preuzeto iz Informatora.

Senzibilisanost osoba zaduženih za pružanje podrške od ključne je važnosti za zadobijanje povjerenja žrtve. Nekada i samo prisustvo osobe od povjerenja koja prati žrtvu kroz postupak dosta znači. U tom smislu treba organizovati kontinuirane obuke u cilju njihovog stručnog osposobljavanja i sticanja praktičnih vještina koje su neophodne za rad sa žrtvama.

Ističe se da je Vrhovni sud Crne Gore u saradnji sa partnerskom organizacijom NVO Centar za ženska prava do sada organizovao dvije takve obuke i da je evaluacija pokazala veliku zainteresovanost zaposlenih u Službama, kao i potrebu za organizovanjem više ovakvih obuka.

7. Zaključci i preporuke:

Na osnovu sprovedenog istraživanja i analize prikupljene građe, mogu se izvesti sljedeći zaključci:

- U Crnoj Gori, kao što je i ocijenjeno u Izvještaju o napretku za Crnu Goru za 2019. godinu, postoji pravni i institucionalni okvir za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima.
- Trgovinu ljudima moramo posmatrati kao jedan od najgrubljih oblika kršenja ljudskih prava i svi akteri u sistemu moraju djelovati udruženo u cilju suzbijanja i efikasnog rješavanja ovog složenog problema. Zaštita prava žrtava mora biti prioritet i koncept zaštite ne smije zavisiti od spremnosti žrtve da učestvuje u krivičnom postupku i da svjedoči.
- Predmet istraživanja obuhvata ukupno 18 pravnosnažnih presuda za krivična djela trgovine ljudima, donijetih u periodu od 2004. do 2019. godine.
- Prosječno vrijeme trajanja krivičnih postupaka na nivou svih sudova iznosi dvije godine, četiri mjeseca i dva dana.
- Krivično djelo trgovine ljudima najčešće vrše muškarci. Preciznije, od ukupno 48 okrivljenih protiv koji se vodio krivični postupak, njih 42 su muškog pola, dok su šest žene.
- U strukturi sudskih odluka preovladavaju osuđujuće odluke. Od ukupno 48 okrivljenih lica protiv kojih se vodio krivični postupak, njih 40 je osuđeno na kazne zatvora, za sedam lica su donijete oslobađajuće odluke, dok je u odnosu na jedno lice donijeta presuda kojom se optužba odbija zbog odustanka zastupnika optužbe od krivičnog gonjenja protiv optuženog.
- U odnosu na državljanstvo lica protiv kojih se vodio krivični postupak, najviše njih su crnogorski državljani, i to njih 31, zatim slijede državljani Republike Srbije (8), Republike Kosova (7), jedno (1) lice iz Ukrajine, dok je jedno lice bilo bez državljanstva.
- Žrtve trgovine ljudima su u najvećem procentu žene, što govori o izraženoj rodnoj dimenziji trgovine ljudima u Crnoj Gori. Od ukupno 39 žrtava identifikovanih sudskim presudama, njih 26 su žene, a 13 žrtava su bili muškarci.
- Žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori najčešće su domaći državljani. Iako značajan broj žrtava čine crnogorski državljani, analiza pokazuje da

se u većem broju slučajeva radi o krivičnim djelima trgovine ljudima sa prekograničnim elementima.

- *Od ukupno 39 žrtava trgovine ljudima, njih osam je bilo maloljetno.*
- *Nijedna žrtva trgovine ljudima nije ostvarila imovinsko-pravni zahtjev u krivičnom postupku, zbog toga što bi to, po ocjeni sudova, vodilo odugovlačenju postupka, te se iz tog razloga oštećeni, odnosno žrtve redovno upućuju na parnični postupak.*
- *Najdominantniji oblik eksploatacije žrtava jeste seksualna eksploatacija, koja je zastupljena u najvećem broju slučajeva.*
- *Ostali oblici iskorišćavanja žrtava, kao što su: radi oduzimanja djelova tijela, radi prosjačenja i radi sklapanja prinudnog braka, nijesu zabilježeni u analiziranim sudskim odlukama.*
- *Na nivou svih sudova, zaključuje se da je najstrože izrečena kazna zatvora u trajanju od 17 i 15 godina, dok je najblaža kazna bila u trajanju od šest mjeseci.*
- *Prilikom odmjeravanja kazne učiniocu djela, centralno mjesto u korpusu olakšavajućih okolnosti na strani osuđenog lica imaju lične prilike učinioca (bračno stanje, roditeljstvo, životna dob, zdravstveno stanje, imovinske prilike, nezaposlenost). Čini se da se te okolnosti upotrebljavaju po nekom automatizmu, što nije karakteristično samo za odmjeravanje kazne za ova krivična djela, već je ustaljena praksa crnogorskih sudova i kod drugih vrsta krivičnih djela.*
- *Svakako da lične prilike učinioca jesu značajne, ali se primjećuje i postojanje uopštenih i nedovoljno obrazloženih formulacija u kontekstu odmjeravanja kazne i kvalifikovanja ličnih prilika učinioca kao olakšavajućih okolnosti.*
- *Takođe, uočava se da sudovi prilikom odmjeravanja kazne često primjenjuju institut ublažavanja kazne, i to u ukupno sedam predmeta, odnosno u odnosu na 17 lica, što treba izbjegavati imajući u vidu težinu krivičnog djela trgovine ljudima i uporedno-pravnu praksu.*
- *Službe za podršku žrtvama nijesu zaživjele u praksi. Pretpostavlja se da je jedan od razloga neinformisanost građana, pa i samih žrtava o postojanju ovih Službi.*

Preporuke:

- *Treba imati u vidu da je Crna Gora potpisnica više međunarodnih pravnih akata iz oblasti trgovine ljudima, kojima se zahtijeva od država potpisnica osnivanje državnog fonda za obeštećenje žrtava, kako bi se žrtve mogle obratiti ne samo učiniocu već i direktno državi.*

- *Preporučuje se da sudovi o imovinskopravnom zahtjevu odluče uvijek kada za to ima dovoljno osnova u krivičnom postupku.*
- *Imajući u vidu važnost pristupa pravdi za žrtve, u cilju boljeg informisanja žrtava o njihovim pravima, preporučuje se da Vrhovni sud Crne Gore izda flajer o pravu na naknadu štete za žrtve trgovine ljudima.*
- *U skladu sa međunarodnim standardima, obaveza je država potpisnica da osiguraju da kazne koje se izriču za krivično djelo trgovine ljudima budu efikasne, srazmjerne i odvraćajuće od vršenja krivičnog djela.*
- *Imajući u vidu stanje sudske kaznene politike za posmatrana krivična djela, postoji potreba da se u pogledu odmjeravanja kazne preispita praksa rada sudova u cilju postizanja adekvatne reakcije na krivično djelo trgovine ljudima.*
- *Naročito se preporučuje da sudovi, prilikom odmjeravanja kazne, zauzmu kritički odnos prema ocjeni da li neku činjenicu treba uzeti kao olakšavajuću ili ne, kao i da li postoje naročito olakšavajuće okolnosti zbog kojih treba ublažiti kaznu učiniocu djela i izreći mu kaznu koja je blaža od propisane.*
- *Poseban oprez se preporučuje prilikom ocjene olakšavajućih okolnosti u predmetima u kojima se u ulozi žrtava nalaze djeca i maloljetnici.*
- *Sudovi treba da posvete više pažnje obrazloženju sudskih odluka u dijelu odmjeravanja kazne, koje treba da sadrže navođenje konkretnih i valjanih razloga koji govore u prilog tome zašto neku okolnost treba uzeti kao olakšavajuću, a naročito dovođenju u vezu tih okolnosti sa učinjenim krivičnim djelom i konkretnim učiniocem.*
- *Potrebno je obezbjeđivanje većeg protoka informacija o postojanju Službi za podršku svjedoka oštećenih/žrtava trgovine ljudima, a kako bi se obezbjedilo podizanje nivoa svijesti opšte javnosti, pa i žrtava i oštećenih navedenim krivičnim djelima, i to putem isticanja letaka, plakata i drugog informativnog materijala u sudstvu, tužilaštvu, policiji, domovima zdravlja i bolnicama. Taj materijal treba biti jednoobraznog formata i sadržaja.*
- *Preporučuje se da ostali akteri u sistemu podrške i zaštite (centri za socijalni rad, policija, državna tužilaštva itd.) upućuju žrtve na Službe za podršku.*
- *Ocjenjuje se pozitivnim održavanje obuke za zaposlene u Službama za podršku u cilju specijalizacije njihovog rada. Neophodno je održavati kontinuitet ovakvih obuka.*

